

2008 AUG 27

54834
AF 336

TANÍTÓK
ÉS
TANÁROK
SZÁMÁRA

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK

2008. 48. ÉVFOLYAM

4

A szerkesztőbizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

Helyettes: Dr. Varga István

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bácsi János (Szeged); Dr. Bárdossy Ildikó (Pécs); Dr. Frick Mária (Baja);
Sajtosné Csendes Gyöngyi (Kaposvár); Dr. Lakotár Katalin (Szombathely);
Imre Rubenné dr. (Nyíregyháza); Muholitsné Újvári Klára (Győr); Dr. Nagy Andor (Eger);
Nanszákne dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen); Dr. Mágoriné dr. Huhn Ágnes (Szeged);
Dr. Wirth Lajos (Jászberény).

Főszerkesztő:

Rozgonyiné dr. Molnár Emma

Szerkesztők:

Dr. Békési Imréné

Dr. Galgóczi Anna

A lap az Oktatási Minisztérium, az Oktatásért Közalapítvány,
a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal és a
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának támogatásával jelent meg.

TARTALOM

Dr. Ormándi János: A piár és marketing módszertana a közoktatási intézményekben	145
Dr. Farkas Olga: Állampolgári kompetenciák fejlesztése a szakképzésben tanulók körében	153
Dr. Koltay Tibor: Az új tanuláskultúra és az információs műveltség	159
Fazekas Attiláné: A bátorító nevelés fontossága a 6–14 éves korú gyermekek fejlesztésében	162

MŰHELY

Mátóné Lőrincz Ida: A „Paletta” napközis klub éves foglalkozási terve	167
Kiss Ferenc: Néhány gondolat a környezetismeret tanításának, tanulásának múltjáról, jelenkori lehetőségeiről	178

ÖRÖKSÉG

Dr. Oláh János: Edvi Illés Pál a tanulásról és a tanításról	183
Dr. Domonkos János: Értékeink: A szegedi Hősök kapuja. Hangulatébresztő műemlék – vízimalom Velemben	188

SZEMLE

Dr. Raisz Rózsa: Zimányi Árpád: Nyelvhasználat, nyelvváltozás	190
Dr. B. Fejes Katalin: Farkas Mária–Lanteri Edina: A sokszínű olasz nyelv	193
Dr. Fenyvesi István: Cs. Jónás Erzsébet: Kettős portré villanófényben. Ratkó József Viszockij- fordításainak elemzése	195

DR. ORMÁNDI JÁNOS

főiskolai tanár

SZTE JGYPK Tanító- és Óvóképző Intézet

Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Szeged

A piár és marketing módszertana a közoktatási intézményekben

*„Kultúrát nem lehet örökölni.
Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog,
ha minden nemzedék újra meg nem szerzi magának.”
Kodály Zoltán*

I. Milyen a jó iskola?

Azok az iskolák tudnak igazán eredményesek lenni, amelyek partnerközpontúak, figyelembe veszik az iskolahasználók igényeit. A jó, sikeres iskola létének ugyancsak fontos feltétele a kooperatív iskola, amelyben a tantestület tagjai és a szülők sokféle interakcióban működnek együtt.

Jó iskola lehet az, amelyik

- az oktatásban eredményes, sikeres,
- hatékony,
- jó nevelő,
- jó légkörű,
- az élet számára hasznos ismereteket nyújt,
- elvárásaiban magas minőségű,
- amelyiknek jó, menedzselő igazgatója van.

Jó iskola lehet ott, ahol

- jó a tantestület,
- a diákok magasan motiváltak, tanulni akarnak,
- nagyon jó az eszközellátottság,
- megtalálhatók a legmodernebb szemléletű eszközök.¹

Az iskolai autonómia növekedése azt igényli, hogy az iskolák értelmezzék, mit jelent számukra a minőség, a jó iskolává válás.

Minden pedagógus, minden vezető „jó iskolát” akar. A szakirodalomban különböző szóhasználatlaltal minősítik a jó iskolát:

- hatékony iskola,
- sikeres iskola.

A minőség megőrzése (a minőség menedzselése) a vezetői munka teljes skáláját átszövi.

Az iskola céljának meghatározásakor értékeket, minőséget fogalmazunk meg, hiszen válaszolunk az alapkérdésekre:

---

¹ Thomas J. Sergiovanni: *A hatékony és sikeres iskola jellemzői*. OKKER Kiadó, Budapest, 1991. 97. p.

1. Mit akar az iskola?
2. Milyen értékeket képvisel?
3. Milyen eredményeket kíván elérni?

Gyakran hibát követünk el, mert nagy jelentőséget tulajdonítunk a célnak, a megvalósítás tervezésének, de keveset törődünk azzal, hogy folyamatos visszajelzéseink legyenek arról, hogyan viszonyul tevékenységünk és eredménye a célokban megfogalmazottakhoz.

A vezető felelőssége, hogy a cél megfogalmazásától kezdve a tényleges iskolai munkán át az eredményekig terjedően jelenjen meg a minőség menedzselése az iskolában.

II. Mit jelent az a szó, minőség?

Általános megközelítés szerint a minőség a standard értékek és az igények találkozása. A szakirodalomban a következőket értjük *minőség* alatt:

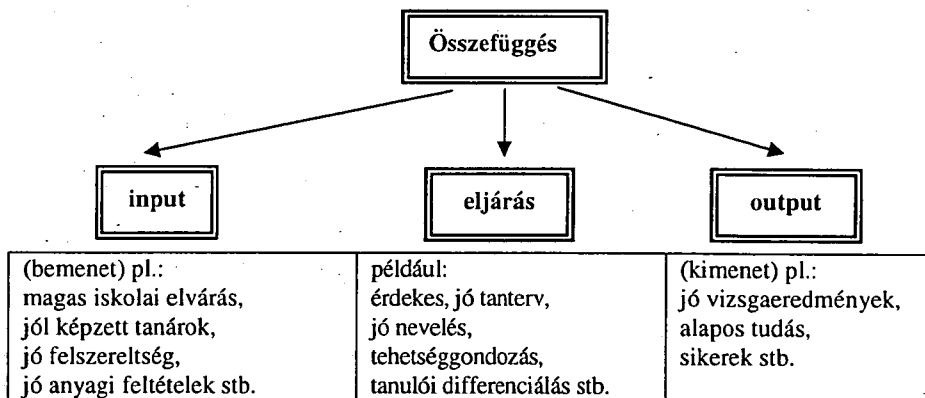
1. *definíció*: A minőség meghatározása bizonyos abszolút normák szerint történik, az értékelés pedig e normák megfelelő alkalmazása a szervezetekben előforduló helyzetekre függetlenül e szervezetek stratégiájától vagy funkciójuk különbözőségétől. (Hagyományos standard definíció.)
2. *definíció*: A minőség megítélése egy adott helyen, egy adott időben, egy adott program vagy folyamat számára kitűzött célok szempontjából történik. (Specifikus standard definíció.)
3. *definíció*: A minőség definiálása a végső felhasználók közvetlen tapasztalatán alapul „gyakorlati alkalmasság” megítéléséhez kapcsolódik. (Gyakorlati alkalmasság vagy piacszemponturnó definíció.)²

1. A minőség megőrzése az iskolában

A minőség megőrzése szempontjából alapvető iskolai érdek az információgyűjtő rendszer kiépítése.

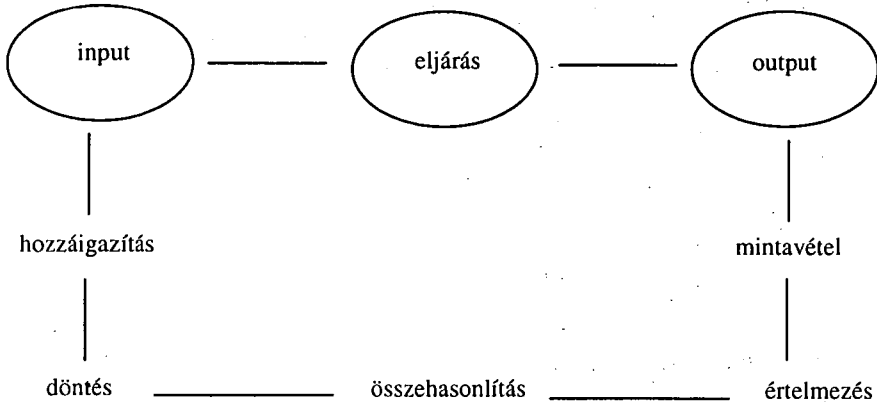
Az információgyűjtés kétféle megközelítéssel történhet:

- adatorientált információgyűjtés,
- problémaorientált információgyűjtés.

² St. Murgotrid: *Strategy, Structure and Quality Service developing ... School Organization*, No. 1. 1991. (14. p.)

Az információszerzés értelme az, hogy visszajelzést kapjunk arról, vajon a „megrendelő” elégedett-e azzal a minőséggel, amit nyújtunk, illetve az megfelel-e a céloknak. Amennyiben eltérés van a kettő között, akkor az információkhoz igazodva korrekcióra vagy újabb fejlesztésre kerülhet sor. Ebben a folyamatban jól alkalmazható az úgynevezett kibernetikus hurok modell.³

1. ábra: Kibernetikus hurok modell

Nagyon fontos, hogy a vezető ne csak az iskolán belüli információszerzést tekintse feladatának, hanem törekedjen környezetének, illetve a megrendelők értékítéletének megismerésére is.⁴

III. A marketing fogalma

Philip Kotler szerint: Társadalmi és vezetési lépések láncolata, melyek során egyének és csoportok terméket és értéket alkotnak és cserélnek ki egymás között, mialatt kielégítik szükségleteiket és igényeiket.

A marketing olyan *vezetési eljárás*, amely magában foglalja annak a gondosan kialakított programnak az elemzését, tervezését, végrehajtását és ellenőrzését, amellyel a piacon a megfelelő célcsoporttal, a szándékosan előidézett önkéntes értékcsereén keresztül elérjük az intézmény által megfogalmazott célt.

A marketing tevékenység *feladata* továbbá annak megtervezése, hogyan találkozhat az intézmény elképzelése a piaci szükségletekkel, igényekkel, kereslettel. Az intézmény fontos feladata a vásárlók szükségleteinek, kívánságainak, érdekeinek meghatározásán túl a hosszú távú társadalmi igény megismerése, majd ezek összehangolásán keresztül a vevők és a társadalom elégedettségének kivívása.

A legtöbb intézmény figyel hallgatóinak szükségleteire, de a hagyományokhoz, a munkahelyi kultúrához való erős ragaszkodása torzítja marketing-tevékenységét. Sokan úgy gondolják, hogy az iskola feladata olyan programok ajánlása, melyek meggyőződésük szerint

³ Derek Mars: *Coombe Lodge Report*. No. 5. 1982 (184–192. p.)

⁴ Botka Lajosné: *A minőség menedzselése*. In: Baráth Tibor – Gohnhofer Erzsébet (szerk.): *Minőség és marketing az iskolában*. OKKER Kiadó, Budapest, 1997. (80–87. p.)

megfelelőek tanulóik számára. Ekkor feltétlenül szükséges a minőség, illetve a program valós alkalmasságának gyakori ellenőrzése.

1. A marketing-tevékenység előnyei

- Segíti, hogy az intézmény a feladatának a lehető legjobban megfeleljen. A működő programokat összehasonlíja a célokkal, összegyűjti a problémákat.
- Az ügyfelek szükségleteinek, igényeinek felkutatásával, továbbá annak mérésével, hogy az intézmény mennyire képes ezeknek megfelelni, fokozza a piaci elégedettséget.
- Megfelelő és magas színvonalú szolgáltatásra ösztönöz.
- Segít a szükséges anyagi erőforrások felkutatásában.

2. Marketingterv készítése

Igen fontos minden intézmény számára a marketingterv készítése. Ennek lépései a következők:

1. piackutatás,
2. iskolai programok és szolgáltatások ellenőrzése,
3. programok és szolgáltatások meghatározása és újrafogalmazása,
4. kommunikációs lehetőségek,
5. marketingstratégia fejlesztése,
6. programok minőségének fejlesztése,
7. marketingstratégia hatékonyságának figyelése.

Mi is a piackutatás?

Nem más, mint az információk gyűjtése és elemzése, melyen keresztül bemérhetjük a vásárlók szükségleteit, igényeit, folyamatosan figyelemmel kísérhetjük, hogy az iskola mennyire hatékony ezen szükségletek és igények kielégítésében.

A piackutatás során négy területtel ajánlatos foglalkozni:

❖ *az iskola környezete:*

- az ügyfelek meghatározása,
- a nevelés lehetőségeinek vizsgálata,
- az esetleges hanyatlás okainak feltárása,
- az anyagi háttér meghatározása,
- versenytársak;

❖ *az ügyfelek elvárásai:*

- az ügyfelek szükségletei és igényei;

❖ *a tanulók szükségletei, igényei:*

- jelenlegi szükségleteinek megadása,
- jövőbeli igényeinek összegyűjtése és a társadalmi igények számbavétele;

❖ *programok és szolgáltatások vevőérzékenysége:*

- mennyire fontos az oktatás színvonala az ügyfelek számára,
- elégedetlenségek mérése⁵.

IV. Az iskola bemutatkozását célzó tájékoztatási utak és technikák

Fontos, hogy környezetünket tájékoztatni tudjuk elképzeléseinkről, programjainkról, tevékenységeinkről. Eszközaink lehetnek:

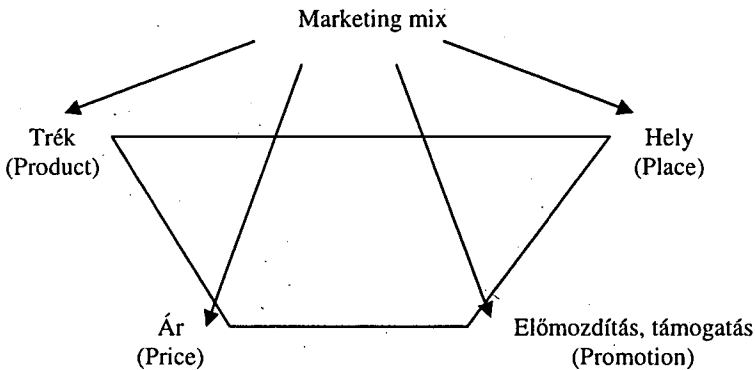
---

⁵ Baráth Tibor – Golnhofer Erzsébet: *Minőség és marketing az iskolában*. OKKER Kiadó, Budapest, 1997. 16–22. p.

- ❖ **Prospektusok**
(Ügyelni kell a külalakjára, terjedelmére, kezelhetőségére. Figyelemfelkeltő, ízléses, könnyen olvasható, ne túl hosszú leírást adjunk. Több éven át is kiadható legyen.)
- ❖ **Röplapok**
(Rövidebb terjedelmű, általánosabb, szélesebb közönségnek szóló anyag. Figyelemfelkeltés a célja. Legyes színes, illusztrált.)
- ❖ **Egyéb írott anyagok**
(Jelmondat, címer, szimbólum)
- ❖ **Média**
(Célja az intézmény részéről mindig a pozitív kép erősítése. Témák például: tanulmányi teljesítmények, nyílt napok, rendezvények, versenyeredmények, sport stb.)
- ❖ **Reklámozás, hirdetés**
(Legyen ízléses, szembetűnő, tájékoztasson az esemény idejéről, költségekről. Soha nem becsmérelhetünk más iskolát.)
- ❖ **Élőszó**
(Minden iskoláról van valamilyen „szóbeszéd”. Jó, ha a vezetés ismeri ezeket, s fel tudja használni saját hasznára.)
- ❖ **Egyéb kommunikációs technikák**
(Videofelvételek az iskoláról, gyermekmunkák bemutatása, nyílt napok stb.)

V. A marketing-stratégia fejlesztése

A következő ábrán látható felosztás Philip Kotler és Karen F. A. elképzelése alapján mutatja be a marketing mix fogalom értelmezését.

Public relations

A public relations egy szervezet kommunikációjának teljes körű szervezését jelenti, melynek célja az egyének, a szervezet és környezetük közötti kommunikációs kapcsolatok alakítása. Lényege a megértés, a bizalom, a támogatás, az együttműködési készség és a konszenzus kialakítása, ápolása. A bizalom, a becsületes és együttműködésre kész viselkedés elvárása egy közösségen belül a közös normák alapján a közösség más tagjai részéről. A PR-t

minden esetben a hírnév, az image vezérli, jellemzői az objektivitás és a teamproduktum. A menedzsmentmunka része.

Bár a közvélemény tájékoztatása és befolyásolása az emberiséggel egyidős, és a vélemények befolyásolására alkalmazott technikákat már az antik világban megkísérelték rendszerbe foglalni, a nyilvánossággal való tervezett kapcsolattartás és e kapcsolatok menedzselése, vagyis a public relations a XX. század elején vált csak általános gyakorlattá, és akkor is csak az Amerikai Egyesült Államokban. Maga a public relations kifejezés is onnan származik, az Amerikai Vasutak Szövetsége névjegyzékében szerepelt először, 1897-ben. Felfedezőjének Ivy Ledbetter Lee-t tartják, aki 1906-ban egy amerikai bányatársaság sztrájkproblémáját a klasszikus public relations módszerrel oldotta meg. Állandó és folyamatos kapcsolatot tartott a felső vezetéssel, engedélyeztette a tények őszinte feltárását, és a kétirányú információáramláshoz a sajtó nyilvánosságát használta fel. Ő szállt síkra először a ténszerű, hiteles információk terjesztéséért, a médiakapcsolatokban a titoktartás eltörléséért, valamint amellett, hogy a kedvező közmegejtést jó vállalati politikával és jó vállalati teljesítménnyel lehet elérni.

Európában a PR széles körben való elterjedése a '40-es, Magyarországon a '60-as évekre tehető. Nálunk a PR-tevékenység a '90-es évek közepe táján vált elfogadottá, de ennek a tudományterületnek ekkor még a gyakorlatban elsősorban a multinacionális cégek tulajdonítottak jelentőséget. 1990 végén alakult meg a Magyar Public Relations Szövetség, de a public relations csak 1996-ban emelkedett szakmai rangra.

A public relations jelentősége az oktatási intézményekben

A public relations tevékenység az a tudományterület, amely a hírnevet gondozza. Célja, hogy a környezettől megértést és támogatást nyerjen, valamint pozitívan befolyásolja a szervezetről alkotott véleményt és a vele szemben való viselkedést.

Vajon miért lényeges, hogy az oktatási intézményeknek jó legyen a hírnevük? Miért fontos számukra a környezet véleménye?

Ezekre a kérdésekre keresett és talált választ az NSPRA (National School Public Relations Association – A Nemzeti Iskolák PR Szövetsége), amely azzal a céllal jött létre, hogy ráébressze az iskolákat a public relations fontosságára, majd amennyiben felismerik a maguk számára a PR jelentőségét, és szükségét érzik e tevékenységgel foglalkozni, minden segítséget megadjon nekik.

Az iskola megváltozott helyzetében a szülőnek joga van hozzá, hogy megismerje az intézmény mindennapi életét, programjait, költségvetését, járatos legyen a gyermekeket érintő kérdésekben. Az iskolának kötelessége tájékoztatni a szülőt, az adófizető állampolgárokat arról, hogy mi történik az iskolában. Fontos, hogy bizonyos kérdésekben a szülők véleményt tudjanak formálni, lehetőségük legyen meglátásaikat elmondani. Ennek előnye, hogy a szülők is az iskolai élet részesévé válnak, és velük az iskola hatékonyabb minőségi oktatási és nevelési programot képes kidolgozni. Mindenképpen hátránya azonban, hogy a pedagógusok minden lépését figyeli a társadalom (de csak kívülről, ezért a hozzájuk spontán eljutó információk meglehetősen hiányosak), így az oktatási intézmények állandó beszédtemául szolgálnak, és az iskolákat folyamatosan érik a különféle támadások. Az NSPRA ezért indokoltnak látja, hogy az üzeneteket profi kommunikátorok továbbítsák a környezet számára olyan emberek, akik a legkülönbözőbb helyzetekre is jól tudnak reagálni, a konfliktusokat megfelelően tudják kezelni, a problémákat mindkét fél meglegedésére képesek megoldani.

Az igazgatónak kulcsszerepe van abban, hogy megteremtse az iskola „human relations” (emberi kapcsolatok) légkörét, valamint kiépítse a megfelelő kapcsolatokat a helyi társadalommal. Sajnos a mai igazgatók rendkívül elfoglaltak, és sokuknak nincs is megfelelő kommunikációs gyakorlata, ezért nem tudják hatásos módon elérni az embereket. Ezért fontos, hogy

kommunikációs szakemberek segítsék az iskolák működését, ezáltal jobbá és hatékonyabbá téve az információáramlást. Így a visszacsatolás is objektívebb lesz. Az sem mellékes szempont, hogy a kommunikátorok mentesítik az igazgatót a kapcsolattartás mindennapi feladatai alól, és így vezetői tevékenységét lényegesen hatékonyabban képes majd ellátni.

Oktatási public relations

Az intézményről szóló információknak a környezetet alkotó célcsoportokhoz (pedagógusok, szülők, gyerekek, fenntartó stb.) történő tudatos eljuttatása a kommunikáció sajátos szakterületének, a public relations tevékenységnek a feladata. Az információs fejlődés következtében a szervezeteknek, így az iskoláknak is meg kell küzdeniük az információs konkurenciával is. Ezért nagyon fontosá vált az oktatási intézmények számára is a szervezet, a tevékenység, az intézményt vezető személyek jó hírneve, amit tudatosan menedzselni kell. A PR erről a hírnévről szól. A PR munkafolyamata tervszerű és hosszan tartó erőfeszítés annak érdekében, hogy az intézmény és környezete között jóakaratot és kölcsönös megértést építsen ki és tartson fenn.

Az oktatási PR egy olyan megtervezett és szisztematikus menedzsment funkció, amely segít tökéletesíteni az oktatási intézmény programjait, szolgáltatásait. Átfogó, kétoldalú kommunikációs folyamaton alapul mind az intézményen belül, mind az intézményen kívül. Ennek a folyamatnak az a célja, hogy a szervezet szerepének, céljainak, tulajdonságainak és szükségleteinek a jobb megértésére sarkalljon. Az oktatási PR-programok segítenek interpretálni az attitűdöket, felismerni, azonosítani ezek kialakulásának folyamatait, és olyan információs tevékenységet folytatnak, amelyek elősegítik a közmegértést és a támogatást. A PR a szervezeti filozófia alárendelje, így képes betölteni az image-formálás funkcióját.

A PR szakterületei

A public relations két nagy szakterülete a szervezeten belüli, vagyis a belső public relations (Internal Relations = IR), melynek tevékenységi területe a szervezeten belüli, a vezetők és az alkalmazottak, valamint a szervezeti egységek közötti, kölcsönös információ-áramlás, kommunikációs kapcsolattartás, és az ezen kívüli, vagyis a külső public relations (External Relations = ER), amely a környezeti kapcsolatok image-ét fejleszti, ápolja.

A belső PR (Internal Relations)

A szervezet hírneve alapvetően a dolgozók munkájától, annak minőségétől, a munkahelyükhöz fűződő viszonyuktól, valamint a szervezet kommunikációjának minőségétől függ. A belső PR segíti a dolgozóknak a szervezet céljaival való azonosulását, a jó munkahelyi légkör kialakulását; a belső problémák, feszültségek feltárását, kezelését. Ezáltal elősegíti, hogy az iskoláról alkotott kép a külvilág felé is kedvezően alakuljon. Ezért a vezetőknek egyik legfontosabb feladata a belső kommunikációs rendszer megvalósítása és hasznosítása. Az igazgató a kommunikáción keresztül irányítja a beosztottak munkáját, meghatározza a szervezet céljait, közli elvárásait a dolgozókkal, és ismerteti a megvalósításhoz rendelkezésre álló eszközöket. A kommunikáció a közvetítő, ezen keresztül a vezető jutalmazhat és büntethet, valamint az effektus törvényét alkalmazva elősegítheti, hogy a beosztottak megismerjék helyzetük lehetőségeit, kötelességeiket és a helyes viselkedést. Fontos, hogy az igazgató jól tudjon kommunikálni, hogy pontos elképzelése legyen arról, merre tart az iskola, és ezt mindenki – az intézményen belül és kívül egyaránt – képes legyen tudatosítani. Nyitottnak és hozzáférhetőnek kell lennie mind a gyerekek és munkatársak, mind a tágabb környezet felé. Az iskolai közösségnek éreznie kell, hogy az iskola igazgatója mindig elérhető, és személyes kontaktus is kialakítható

vele. A vezető számára az alkalmazottak közlései teremtik meg a sikeres irányítás lehetőségét. A közlések alapján ismeri meg beosztottjait, állapítja meg, hogy mennyire érik a rájuk bízott feladatot, és mit várhat el tőlük.

A kommunikációs csatornák megfelelő működésének feltétele, hogy az interakcióban résztvevők közös tudásanyaggal rendelkezzenek, és a pontos információáramlást ne zavarják a különböző zajok. A zaj forrása lehet az üzenet maga. A vezető vagy nem tudja pontosan megfogalmazni az üzenetet, vagy szándékosan „zajos üzenetet” közvetít (az igazgató nem óhajtja a teljes információmennyiséget átadni, ezáltal a beosztottak bizonytalanságát növeli). Ennek az lehet a következménye, hogy a beosztottak az ő birtokukban lévő, a tényleges működésre vonatkozó információkat visszatartják vagy megszürik, ellenkező esetben információdömping formájában a vezetőkre zúdítják. A visszacsatolás során felmerülő zaj lehet az is, ha a befogadó (dolgozó) részéről kritika éri az üzenet küldőjét (igazgató), és ezt a vezető a saját személye elleni támadásnak, tekintélye szándékos csorbításának tartja. Mindez kikerülhető, ha a kommunikációt kezdeményező fél az üzenet tartalmának és formájának megválasztásakor tekintettel van a befogadó előzetes ismereteire, érzelmeire, szellemi képességére, véleményére stb. A hibás kommunikáció igazgató és tanárok között csökkenti az iskola hatékonyságát. A kommunikációs akadályok kimerítik a „team” energiáit, egyéneket izolálnak, gátolják a bizalmat stb. Ezek megelőzhetőek, illetve javíthatóak, ha az igazgató megerősíti a kontaktust, döntéseibe korán bevonja a beosztottjait, és mindenkit jól informál. Ezt szolgálhatják a megbeszélések, a magánjellegű beszélgetések vagy a kötetlen programok. Az egyenlőtlen szerepviszony és a tipikus szervezeti kommunikációs formák sajátosságait minden szervezetben a vezetők és a beosztottak kommunikációja mutatja meg. A vezető és beosztott viszonyában a közvetlen kommunikáció a jellemző.

A döntések is rendkívül lényegesek, mert ezek helyessége sokban függ a beosztottakkal való kapcsolattól és a vezető kommunikációs érzékenységtől. A vezetőnek el kell érnie, hogy beosztottjai fontosnak ítéljék a vele való kapcsolatukat, és abban igyekezzenek betölteni funkciójukat. Ez az involváció. Az involváció a felsőbb hierarchikus szintek tagjaira használt kifejezés, míg az ennek megfelelő azonosulás fogalma a dolgozókra (beosztottakra) használatos. Mindkettő azt jelenti, hogy a személyiség beleéli magát a szerepébe, azonosul vele, személyesen fontossá válik számára a szervezet célkitűzése. Ekkor a kötelező teljesítésen túl is a szervezet érdekében igyekszik tevékenykedni. De a szervezeten belüli viselkedés nem szabályozható kizárólag normákkal, szerepelőírásokkal, mert nem minden helyzet és esemény látható előre. Ezért a tisztázatlan helyzetekben szükség van a személyiség önálló állásfoglalására is. Ha a személyiség pozitív érzelmekkel viszonyul a szervezethez, azt sajátjának érzi, fontosabb neki a szervezet érdeke, mint a sajátja, akkor ezek az állásfoglalások könnyen létrejönnek. Ha viszont ez nem következik be, úgy a tisztázatlan, szankciókhoz nem kötött helyzet alkalom arra, hogy a személyiség lázadjon a szervezet ellen, kárt okozzon neki. Bár a saját dolgát, amit a munkaköri leírás előír, mindenki látja, mégsem tud eredményesen működni a szervezet, ha az azonosulás nem valósul meg, ha nem jó a munkahelyi légkör. „A jó tantestületi légkör a hatékony iskolai PR biztos forrása.”⁶

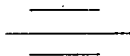
A PR tevékenység eszközzrendszere (a teljesség igénye nélkül):

1. Korszerű informatikai eszközök, internet, elektronikus levelezés, honlap, CD ROM
2. Audiovizuális eszközök: PR riport, belső-pr filmek, image-film, marketing-pr film, video, hírlevél, B-roll film (csak szöveges információból álló hírfanyag mögé elkészített, néha bevágott hírfanyag).

⁶ Rókusfalvy Pál: *A vezetés lélektana*. BME Műszaki Pedagógiai Tanszék kiadása, Budapest, 2002. 189. p.

3. Nyomtatott eszközök: szórólapok, prospektusok, szervezeti újság, hírlevelek, arculati kézikönyv, üdvözlőkártyák, matricák, címkék, évkönyvek, új belépők fogadó mappája.
4. Személyes kapcsolat (Human Relations): rendezvények, sajtótalálkozók, konferenciák, kiállítások, bálók, estélyek, évfordulók, avatások, túrák, kirándulások, művészeti versenyek.
  - „Sétáló menedzsment”: a vezetők informális beszélgetése a beosztottakkal az adott szervezeti egységben.
  - „Road-show”: az iskolavezetés személyes találkozásai az osztályokkal és a diákokkal.
  - Személyi elismerések: a közösen megélt ünnepek növelik a munkatársak szervezet iránti lojalitását.
5. Belső pr-feladatok: vezetői döntések publikálása, szervezeti információs hálózatok kiépítése, vezetőknek kommunikációs tanácsadás, belső hírlevél újság szerkesztése, gondozása.
6. Pr-akciókhoz kapcsolódó eseti feladatok: helyi közösségi tájékoztatók, fórumok megszervezése, támogatói körök, klubok létrehozása, felmérések, innovatív kutatások készíttetése.
7. Kapcsolatszervezéshez tartozó feladatok: személyes találkozók, tárgyalások, vendégek programjának szervezése, protokolláris feladatok ellátása.

Jól látszik, hogy a piár és a marketing-tevékenység a ma közoktatási intézményeiben rendkívül összetett, sokszínű feladatsort foglal magában, műveléséhez önálló, más tevékenységgel nem foglalkozó emberre van szükség.

FARKAS OLGA
 főiskolai tanár
 SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
 Szeged

Állampolgári kompetenciák fejlesztése a szakképzésben tanulók körében a megvalósult projektfeladatok tükrében *

A demokratikus társadalmi működést hazánkban több mint másfél évtizede törvények biztosítják. A rendszerváltozás után kiépült a jogállamiság intézményrendszere is. Ám ezzel párhuzamosan a „fejekben” – köznapi szóhasználattal élve – nem zajlott le a szemléletváltás. Előadásunk egy megvalósult projektről szól, amely a kívánt szemléletváltozást segíti elő. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet mint az Oktatási és Kulturális Minisztérium szakmai háttér-intézménye az Új Magyarország Fejlesztési Terv kiemelt programjai mellett a szakképzés területén is végez kutatásokat, fejlesztéseket. Az intézet irányításával 2008 januárjától júniusig az „Elektronikus mintavételi keretrendszer kifejlesztése és megvalósítása a demokratikus állampolgárságra képzés és a társadalmi-gazdasági eredményesség közötti összefüggés vizsgálata” című szakképzési projekt zajlott Budapesten és Szegeden.

* Az előadás elhangzott a Szakképzési Szakmai Napok konferencián Szegeden 2008. május 9-én. (A szerző)

Előadásunkban konkrét kutatási programról fogunk beszélni. Először a *fejlesztési célt és logikát* ismertetjük, majd bemutatjuk a *projektben együttműködő szakmai partnereket*. Bővebben beszélünk a pilot projekt részleteiről, nagyobb vonalakban említjük a *fejlesztési elképzelések kiterjesztését*. Mindezek után a számok tükrében foglaljuk össze a *projekt eseményeit és a projektfeladatok megvalósításában közreműködőket*. Végül kitérünk az *eredmények jelentőségére és az eredmények fenntartására vonatkozó tervekre*.

Fejlesztési cél és logika

A projekt a fő célnak megfelelően *informatikai fejlesztéseket* hajtott végre. Olyan *elektronikus mintavételi keretrendszert* fejlesztett ki, amely teljes mértékben kiváltja a tudományos kutatások lebonyolításhoz szükséges papír alapú mintavételi eljárásokat. Ugyanakkor az informatikai fejlesztésekkel párhuzamosan konkrét kutatási programot is megvalósított.

A kutatási program célja a *szakképzésben tanuló fiatalok társadalmi és gazdasági tudatosságának és kompetenciájának növelése*. Célcsoport a 14-18 éves szakközépiskolások és a 18-25 év közötti szakképzésben tanuló fiatal felnőttek.

Szakmai aktualitású az a választás, hogy az elektronikus mintavételi keretrendszert milyen tartalom keresztül fejlesszük ki. Az európai uniós tagságból következően a 202/2007-es kormányrendelet a Nemzeti alaptantervben kiemelt fejlesztési feladatok között jeleníti meg az *aktív állampolgársággal* kapcsolatos elemeket. Nagyobb hangsúlyt kapott a *gazdaság* alapvető összefüggéseit értő és a javakkal gazdálkodni képes egyének kompetenciaalapú képzése is. A jogszabályváltozással „hivatalosan” is feladattá vált az állampolgári kompetenciák fejlesztése. Erre reagálva vizsgáljuk a szabályozásba újonnan beemelt területeket.

A következőkben *általában* a fejlesztési megközelítésekről, majd a projektben megvalósított *konkrét* fejlesztési logikáról és alapelvekről szólnunk. Fejlesztési logika lehet egy elméleti modell gyakorlati megvalósítása, vagy fordítva, gyakorlati igényre, szükségletre reagálva fejlesztőprogram kialakítása és megvalósítása. Gyakori a külföldi programok átvétele vagy a jó gyakorlatok adaptálása is a *fejlesztés szándékával*. A fejlesztési elképzelés épülhet fiziológiai alapokra, az agy működésére, fejlődéslélektani, életkori sajátosságokra. Policy tevékenységek viselkedésváltozásra bírhatják a szervezeteket a rendszerkörnyezet megváltoztatásával, jogszabály-módosítással, finanszírozási feltételek módosításával.

Adott esetben nem követhető az a logika, hogy konkrét igényeket és szükségleteket mérjünk fel és reagáljunk rájuk, mert a *fiatalok oldaláról nem jelentkezik igény* az állampolgári kultúra és a gazdasági műveltség emelésére, általában a demokratikus értékek szerinti életre. A projekt fejlesztési logikája újabb alternatívával színesíti a palettát. Az alkalmazott fejlesztés fő sajátossága, hogy az adott helyzetből, a *diákok gondolkodásmódjából* indul ki, és arra reagál. Régóta ismerős a tétel, ha a diákok képességeihez mérten túl magas szintet állítunk fel, a diákok frusztráltakká válnak, ha túl alacsonyra tesszük a mércét, a diákok nem érznek kihívást, és egyik esetben sem következik be a vágyott fejlődés.

További fejlesztési sajátosság, hogy a *kutatástól a felhasználásig*, a teljes munkafolyamatot érinti, hétköznapi szóhasználatlál élve „egy kézben tartja”. Kutatók, tananyagfejlesztők, képzők és felhasználók együtt dolgoznak. Ezzel egy lehetséges mintát is adnak a kívánatos együttműködésre: a különböző szakértelmet hogyan lehet összehangolni és célirányos kompetenciafejlesztésben felhasználni. Ezek szerint a fejlesztési folyamat első szakasza a *tanulók gondolkodásmódjának, nézeteinek a feltárása*. A második szakaszban, a feltárt helyzet, az eredmények alapján a *fejlesztendő területek meghatározása* történik, vagyis annak az eldöntése, hogy melyek azok a legkritikusabb területek, amelyek a legsürgősebb beavatkozást kívánják. A harmadik szakaszban a *fejlesztendő területekre* rímelő, azzal adekvát fejlesztőprogram

kialakítása valósul meg. Negyedik szakaszban a program tesztelése zajlik. Az utolsó fázis az írásbeli visszajelzések és a szóbeli vita alapján a program javítása, majd intézményesítése.

A *projekt alapelve* a partnerség, a megfelelés, a szinergia és a gyakorlatorientáltság. A *partnerség* magába foglalja az együttműködést és aktív kooperációt a szakmai partnerekkel. A *megfelelés* a külső és a belső elvárásokra vonatkozik hatályos jogszabályi környezetben. A *szinergia* azt jelenti, hogy az interdiszciplináris szaktudás integrálásával magasabb szintű, új tudás válik lehetővé. A *gyakorlatorientáltság* értelmében kimenet a társadalmi-gazdasági eredményesség javulása az európai sztenderdek és irányelvek napi rutinná tételével.

A feladat komplexitásából és az alapelvekből következik, hogy az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet más kutató és fejlesztő intézményekkel partneri együttműködéssel valósította meg a projektfeladatokat. A közreműködők kiválasztásakor az volt a szempont, hogy egy intézményen belül rendelkezésre álljon az informatikai szaktudás a keretrendszer kiépítéséhez, a kutatói, fejlesztői és képzői potenciál a pilot projekt kidolgozásához és megvalósításához. A szakemberek készek legyenek együttműködni, és képesek legyenek a felhasználók szükségleteire reagálni. Minden feltétel adott volt a Szegedi Tudományegyetemen, és hamarosan megkezdődhetett a munka.

A különböző profilokkal rendelkező intézmények együttműködése a személyes kapcsolattartás útján valósult meg. *Farkas Katalin* főigazgató, *Németh Balázs* projektvezető és *Garami Erika* kutató az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet; *Klein Sándor* egyetemi tanár a Pécsi Tudományegyetem; *Farkas Olga* elnök, vezető szakértő az MTA Szegedi Akadémia Bizottság Állampolgári Kompetenciák Munkabizottság; *Bali Ferencné* kuratóriumi elnök a Dél-alföldi Pedagógiai Modernizációs Alapítvány; *Tóth Károly* önkormányzati képviselő Szeged MJVPH; *Döbör András* igazgató és *Lengyel Sándorné* osztályvezető az SZTE JGYPK Szakképzési, Továbbképzési és Távoztatási Központ (továbbiakban központ) képviselőjében szervezte a projektfeladatok megvalósítását.

A Szegedi Tudományegyetem és a Pécsi Tudományegyetem kutató-oktatóiból alakult MTA Szegedi Akadémiai Bizottság Állampolgári Kompetenciák Munkabizottság a teoretikus és empirikus kutatásokban működött közre. A különböző tudományterületek képviselőiből álló kutatóközösség interdiszciplináris voltánál fogva képes az állampolgári képzés több dimenziójában járni, ám *ugyanarra* az állampolgárra irányuló hatások megragadására és az összefüggések feltárására. A kutatóközösség a demokratikus állampolgárságra képzés társadalmi, gazdasági, kulturális, politikai és jogi kompetenciafejlesztési viszonyrendszerében keresi a gazdasági növekedés ösztönzésének lehetőségét.

Pilot projekt

Most lépünk be a központ világába, és ismerjük meg azt, hogy mi történt az elmúlt fél év alatt. Mindenekelőtt az a legfontosabb, hogy a pilot projekt itt zajlott, amely egy országossá szélesedő kutatási program kiindulópontja lett. Hogy került a választás a központra? A kutatás tárgya két területre fókuszál, a *gazdasági-társadalmi kérdésekre és az állampolgári kompetenciákra*. A központ mind a két területen biztató háttérrel és komoly képzői tapasztalattal rendelkezik.

A központban a *gazdasági és társadalmi* kérdésekhez kapcsolódóan a *munkaerőpiaci tudatosság* témában. 2006-ban fókuszcsoporthoz vizsgálat zajlott. A vizsgálat az SZTE által vezetett a „Dél-alföldi felsőoktatási intézmények benchmarking alapú minőségértékelési rendszerének kialakítása” című HEFOP projekt keretében valósult meg. Felszínre került, hogy a felsőfokú szakképzés hallgatóinak tudatában nem jelenik meg a piacképes és versenyképes ismeretek megszerzéséért az egyéni felelősségvállalás és a személyes erőfeszítés szükségessége. A köz-

pont azonnal reagált erre a tényre, és intézkedési tervet készített, amit meg is valósított a *tudatosabb munkavállalói jövőkép* formálása érdekében.

A másik terület az *állampolgári kompetenciák*. A központ ezt a területet is támogatja azzal, hogy 2004-ben elindította a KOMPASZ képzői folyamatot (iránytű a fiatalok emberi jogi neveléséhez). Negyedik éve, hogy meghonosította az európai képzési kultúrát az ifjúságsegítő szakon. Az ehhez kapcsolódó tananyag európai uniós keretek között értelmezhető. A jogállamiság és a működő demokrácia értékei mentén készült kézikönyvet mára már 28 nyelvre lefordították. A tartalma jóval túllépi az országhatárokat, és elősegíti, hogy az *európai polgár* gondolatísága valósággá váljon. Tehát egy megkezdett innovatív folyamatba ágyazódott a jelen kutatás.

A pilot projekt lényege, hogy a lehető legjobban összeérjen a fejlesztői szándék és a fejlesztetben az eredmény. Ezért a cél érdekében *koncentrálódnak a kutatói, fejlesztői és képzői kapacitások*; a fejlesztési folyamatban a fiatalok „személyes bevonódással” és *folyamatkövetéssel* válnak érdekeltté, hogy figyelemmel kísérjék a fejleményeket. Az adatfelvétel, a fejlesztőprogram kipróbálása és tesztelése *ugyanabban a célcsoportban történik*. Az eredmények intézményesítése is ugyanabban az intézményben, a központban valósul meg. A pilot projekt záróakkordja, hogy 2008 őszétől a felsőfokú szakképzés hálótervébe szerepel az *Állampolgári kompetenciák* című kurzus, amely a fejlesztési eredményeket integrálja.

A fejlesztési logika kipróbálása a helyzetfeltárással kezdődött: milyen nézetei vannak a szakképzésben tanulóknak a gazdasági és társadalmi kérdésekről az állampolgári létel összefüggésben. Az állampolgári lét értelmezésének általános keretrendszerét a CRELL Aktív Állampolgárság a Demokráciáért Projekt (Active Citizenship for Democracy) megállapításai képezik (2006). A mérőeszköz-szerkesztéshez támpontot az európai indikátorok adtak. Az adatfelvétel 2008. február 4-14-ig zajlott, 1110 fővel. Belső rendezvényen, márciusban az eredményeket megismerték a hallgatók is. Majd a fejlesztő team meghatározta, hogy melyek azok a területek, amelyek a kívánt állampolgári léthez képest a legkritikusabbak, vagyis a legsürgetőbb beavatkozást kívánják. A team prioritásokat állított fel, és az első négy területre rímelően áprilisban megalkotta a fejlesztő programcsomag első elemét, *Az állampolgári tudatosság – felelős jövőépítés* tanórát. A tanóra tesztelése májusban zajlott. Még ugyanabban a hónapban, a tesztelés eredményét is hasonlóan az előzőekhez, a hallgatók megismerték, és tanári irányítással megvitatták.

A hallgatók bevonásával történő fejlesztés nagy előnye, hogy a fejlesztési folyamatban a fiatalok megismerték, hogy az adott témában hogyan gondolkoznak. Egészen másképpen hallgatták azoknak a kutatásoknak az eredményeit, amelyek róluk szóltak, és egészen más aktivitást mutattak az interaktív műhelymunkában, mint minden más esetben. A fejlesztő folyamat nővumára hívjuk fel a figyelmet. Mindezt nem a fiatalok nélkül, a fejük fölött, hanem velük együtt tettük. Azok körében teszteltük a programot, akik adatokat adtak a vizsgálathoz, akiknek és akikről szólnak a fejlesztések. Az adatokat szolgáltató hallgatók számára szervezett belső rendezvényekkel és személyes eszmecserekkal, informális találkozásokkal megtörtük a jeget, mert az eredményeket elsőként azok ismerték meg, akik a fejlesztő programcsomag kialakításához személyes közreműködéssel járultak hozzá, és nem a „szakmai elit”, az oktatáspolitikusok és a döntéshozók. A leglényegesebb, hogy a kutatói, a fejlesztői, a képzői, és a hallgatói elképzelések „élő kapcsolatban” csiszolódtak egymáshoz, mígnem a két pólus összeért: a fejlesztői szándék és a fejlesztésben részesülő diák.

A mérések eredményeivel adekvát fejlesztési irányok

A helyzetfeltárási eredményei felhívták a figyelmet a következő négy területre, amely sürgős beavatkozást kíván: (1) a szakképzésben tanulók politikához fűződő viszonya, politikai attitűdje; (2) jövőképpel kapcsolatos, anyagi és szociális jóléttel, társadalmi kapcsolati rend-

szerezni összefüggő nézetek, elgondolások; (3) szociális iskolai és munkahelyi kontextusban, szervezeti élethez fűződő társas kapcsolati rendszer; (4) szociális és személyes konfliktusmegoldás. A tanórai fejlesztő anyag segíti az elmozdulást a fenti területeken. A tanóra átfogó célja az állampolgári tudatosság növelése és a figyelem ráirányítása a felelős jövőépítés jelentőségére.

A fejlesztő óra a nagy pedagógiai és pszichológiai iskolák bevált módszereit, módszerkombinációit alkalmazza. Dominál a csoportmunka nyílt, plenáris vitával. A feladatok a személyes és közös érdeket tudatosítják a tudatos állampolgári léttel kapcsolatban. Azt, hogy a személy elemi érdeke, hogy aktívan vegyen részt az őt érintő folyamatban, és közös érdek, hogy az autonómia adta lehetőséggel tudjanak élni a közösségek. A fejlesztő órán támogató és magasabb bizalomszintű a légkör. Fő cél az igény és érdeklődés felkeltése a téma iránt. A módszerekben nincsenek új elemek, legfeljebb a módszerkombináció, ami új. A pedagógusok körében ismert Dewey pedagógiája, a reformpedagógia, a *Carl Rogers*, és Magyarországon *Klein Sándor* nevéhez kötött személyközpontú megközelítés, a humanisztikus irányzat, és még sorolhatnánk az alternatív pedagógiai lehetőségeket, amelyek rendelkezésre állnak. Igen gazdag a téma szakirodalma, széles körben magyarul is hozzáférhető, a probléma csak az, hogy nem vált napi rutinná a lényegi tanítás és tanulás gyakorlata. (Az óra szellemiségét formálta még a közelmúltban, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által, Budapesten, 2008. február 21.-én megrendezett „Az emberi jogokról az oktatásban” című kerekasztal-beszélgetés is. A beszélgetésen az Oktatási és Kulturális Minisztérium, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, a Szegedi Tudományegyetem, a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálati és a Demokratikus Ifjúsáért Alapítvány képviselői, a téma szakértői vettek részt.)

A tanóra eredményességének két kritériuma volt, az egyik, hogy az óra végén mindenkinek legyen legalább egy új momentum, amire eddig még nem gondolt, vagy egy valami, amire rájött, vagy amivel szembesült. A másik kritérium, hogy a diákok az órát elfogadják, és jónak ítélik meg. A hallgatói vélemények messze meghaladták a vártakat, pozitív irányban. Az óra tartalmát 10 fokozatú skálán 8-as és 9-es értékre, a módszert 9-es és 10-es értékre becsülték. Néhány hallgatói véleményt emelünk ki a tananyagról: „ezeken a kérdéseken eddig nem igazán gondolkodtam, de érdekes, új átgondolnivalót kíván”, „tetszett, hogy elvárás volt az egymásra figyelés, egymás végighallgatása, a közös véleményformálás, és a nyilvánosság”, „együtt többet tehetünk a jövőért, egymásért és magunkért”.

A fejlesztési elképzelések kiterjesztése

A kedvező tapasztalatok megerősítették a kutató-fejlesztő csoportot, hogy a fejlesztési elgondolás eredményes és reményteljes. Így a fejlesztő team a központ falait átlépve hamarosan a szegedi szakközépiskolákban folytatta a munkát. A metodika ugyanaz volt: adatfelvétel és az eredményekre épülő fejlesztés. Közben a mérőeszköz is finomodott, és az elektronikus keretrendszer is folyamatosan épült. A kutatás második szakaszának a megvalósulása 2008. március 10-21-e között a következő szegedi közoktatási intézmények bevonásával zajlott: Csonka János Műszaki Szakközépiskola és Szakiskola, Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Gábor Dénes Gimnázium és Műszaki Szakközépiskola, Krúdy Gyula Kereskedelmi, Vendéglátóipari Szakközépiskola és Szakiskola, Széchenyi István Gimnázium és Szakközépiskola, Szegedi Móravárosi Szakközép- és Szakiskola, Vasvári Pál Közgazdasági Szakközépiskola, Vedres István Építőipari Szakközépiskola, Szeged Városi Kollégium.

A kutatás befejező szakaszában az e-adatfelvétel már a kiépült elektronikus mintavételi keretrendszer segítségével folyt. Az országos reprezentatív vizsgálat véglegesített e-mérőeszközzel, településméret és iskolafenntartók szerint a hazai szakközépiskolák 9. és 11. évfolyamain zajlott, 2008. június 11-én. Várakozásainknak megfelelően 1344 szakképző intézményben tanuló diák gondolkodását ismertük meg szinte pillanatok alatt.

A további fejlesztési elképzeléseket egy következő projektben fogjuk megvalósítani, aminek az a lényege, hogy az alkalmazott fejlesztési logikát országosan kiterjesztjük. Országos kutatási eredmények alapján is meg fogjuk határozni azokat a fejlesztési irányokat, amelyekkel összhangban fejlesztőprogramot dolgozunk ki. Ennek a tesztelése már országos e-mintán fog megtörténni. Az e-mintavételi eljárás és az automatikus adatfeldolgozás következtében a tananyagfejlesztők azonnal munkához láthatnak, és rövid idő alatt széles körben elkezdődhet a célirányos kompetenciafejlesztés folyamatának ösztönzése.

Fejlesztő programcsomag

Közben elkészült a tesztelt tanóra tapasztalataira épülő, többszintű fejlesztő programcsomag. A koncepcionális háttérét a *Szegedi Tudományegyetem Alkalmazott Társadalomismereti Tanszéke* alakította ki. A tanszék az ember és társadalom műveltségi területen jelentős fejlesztői potenciállal rendelkezik. Tapasztalatokat szerzett a bolognai rendszerű alap és az idén újonnan induló mesterképzési szakok kidolgozásakor. Az intézményi szintű állampolgári kompetenciák fejlesztésének koncepcionális alapjairól több tanulmány is készült.

A programelemeket a szegedi *Dél-alföldi Pedagógiai Modernizációs Alapítvány* dolgozta ki. Az alapítvány a kompetenciafejlesztés módszertanában jeleskedik. A fejlesztő programcsomag a következő főbb elemekből áll: „Állampolgári tudatosság – felelős jövőépítés” című tanórai fejlesztő anyag (45 perc); „Demokrácia és partnerség” című társadalmi célú, interaktív műhelyfoglalkozások anyaga (4x45 perc); „Állampolgári kompetenciák” című kurzus anyaga, módszertani útmutatás összeállítása a kifejlesztett tananyag felhasználásához, tanórát és társadalmi napokat szervezők és vezetők részére (képzők képzése, 2x45 perc); „Állampolgári kompetenciák” című kurzus felsőfokú szakképzésben tanuló diákok számára (15 óra); „Állampolgári kompetenciák az iskolavezetés gyakorlatában” című, szakképzéssel foglalkozó tantestületek számára továbbképző program (30 óra). Utóbbi programelemnél nagyon fontos, hogy ugyanolyan irányú impulzusokat kapjon a tantestület, közel azonos időben, mint a diákok. *Cél a tantestület érzékenyítése a diákok világához hasonlóan, azt az elvet követve, hogy a mintaadás segíti a sikeres szemlélet- és viselkedésváltozást.*

A projekt teljesítette vállalásait, kiépült a további kutatásokra is alkalmas e-keretrendszer, és rendelkezésre áll a fejlesztő programcsomag. A számok tükrében mérlegelve 3877 diák gondolkodását ismertük meg a témában; szakmai tapasztalatcseréket, rendezvényeket 228 fő látogatta, köztük diákok és tanáraik; társadalmi célú napokon 190 fő vett részt, ahol a civil szervezetek, önkormányzatok képviselői is megjelentek; a tanóra tesztelésében 309 diák működött közre. A projektfeladatok teljesítése közvetlenül 4604 fő bevonásával történt, a multiplikátori hatás következtében pedig további fiatalok és felnőttek kaphatnak inspirációt a változáshoz.

Eredmények jelentősége

A projektben megvalósult intézményközi és városok közötti együttműködés mintaként is szolgál a különböző szereplők számára. Az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Szeged város és a Szegedi Tudományegyetem döntéshozói, elméleti és gyakorlati szakemberei példát adtak arra, hogy egybehangolt célirányos tevékenységgel jobb eredményt érhetünk el, és közösen ösztönözhetjük az állampolgári kultúra fejlődését.

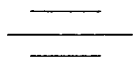
Az államháztartáson belüli és kívüli intézmények feladatai között nem szerepel a *demokratikus folyamatokat támogató célirányos kompetenciafejlesztés*. Előreláthatóan a projekt-eredmények azt fogják előmozdítani, hogy a kiépült jogi szabályozás és a demokratikus intézményrendszer jobban betöltse funkcióját. Az intézményrendszert működtetők és azt igénybe

vevő állampolgárok *képesek legyenek* uniós keretek között értelmezhető joggyakorlásra és kötelezettségek teljesítésére, nagyobb felelősséget vállaljanak önmagukkal és az intézményekkel szemben.

Az eredmények szervezett disszeminációja elősegíti, hogy a szakképzés területén a fiatalok állampolgári kompetenciája és társadalmi, gazdasági tudatossága fejlődjön, és aktívabb szereplőkké váljanak a helyi, a regionális, a területi-, a nemzeti- és az európai közösségben. Bízunk benne, hogy a projekt folyamánként több ember megtanulja alkalmazni a jogállamiság elveit és normáit a napi életben, és megértik azt is, hogy a társadalmi jólét a teljesítménytől függ. A kifejlesztett kompetenciák pedig a humán tőke innovatív tényezőivé válnak.

A kutatást a Munkaerőpiaci Alap terhére az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatta.

Dr. KOLTAY TIBOR

főiskolai tanár

Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar

Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék

Jászberény

Az új tanuláskultúra és az információs műveltség

Györy Csaba a Módszertani Közlemények 2008. évi 2. számában megjelent írásának mondanivalója⁷ szinte rímel mindarra, amit az információs műveltségről pedagógusoknak el kell mondanunk. Mielőtt az információs műveltség fogalmát meghatároznánk, mondjuk, el, hogy a hasonlóságok annak köszönhetőek, hogy az új tanuláskultúra és az információs műveltség nagyjából ugyanazon pedagógiai elvek mentén formálódik. Bár nem kizárólagos alapja, de azért az információs műveltség igen gyakran kötődik a konstruktivista elvekhez, sőt a legmarkánsabban Paulo Freire által képviselt „felszabadítás pedagógiájához” is, hiszen az információs műveltség elterjesztése végső soron annak hat ellene, hogy az információt meghatározott személyek, csoportok, érdekszférák kisajátítsák.⁸ Freire elképzeléseiből különösen figyelemre méltó a valóság kritikus elemzésére való törekvés⁹, hiszen ez érvényes az elnyomott országokban élők körén kívül is, ráadásul a kritikai attitűd az információs műveltség fontos alkotóeleme, bármelyik értelmezését nézzük is.

Miként is érhetjük el ezt az információs műveltség birtokában?

Az információs műveltség a digitális világban alapvető emberi jog. Az információs műveltség lehetővé teszi, hogy információkhoz jussunk egészségünkről, környezetünkről, oktatásunkról és munkánkról. Az információs műveltséget tehát be kell építeni az alapfokú, a középfokú és a

⁷ Györy Csaba: Az élethosszig tartó tanulás és az új tanuláskultúra. Módszertani Közlemények, 48. évf. 2. sz. 2008. 49–52.

⁸ Doherty, J. – Ketchner, K. 2005. Empowering the Intentional Learner: A Critical Theory for Information Literacy Instruction. Library Philosophy and Practice, vol. 8, no. 1, <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/doherty-ketchner.htm> (Letöltve 2006. április 11.)

⁹ Freire, P.: A felszabadítás pedagógiája. In: Andragógiai szöveggyűjtemény II. (szerk. Maróti Andor). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997. 27–33.

felsőoktatás tanterveibe.¹⁰ Mindez azt is feltételezi, hogy az információs műveltség fogalmát viszonylag szélesen értelmezzük, ahogyan a következő meghatározások alapján meg is tehetjük.

De mi is az információs műveltség?

Egy közismert és népszerű meghatározás szerint információsan művelnek azt tekinthetjük, aki felismeri, mikor van szüksége információra; aki megtanulta, hogyan kell tanulni; továbbá ismeri, hogy miként szerveződik az információ, hogyan található meg, és hogyan használható fel a tanulásban.¹¹ Ehhez tegyük hozzá, hogy aki információsan művelt, annak tudása a keresett információ megtalálásának képességén túl terjed. Ismeri az információ korlátait is, látja annak szükségességét, hogy megvizsgálja, miként használják az információt, továbbá tudja, hogy miként kezelje és közölje (kommunikálja) azt.¹²

A formális definíciók megismerése mellett érdemes elgondolkodnunk azon, hogy miért van szükség az információs műveltségre. Kialakulását és előtérbe kerülését a következő kihívások megválaszolásának szükségessége váltotta ki:

- az információs túlterhelés, amelyet a digitális technológiák gyors fejlődése okozott,
- a kompetens információhasználók iránti társadalmi igény,
- a fogékony és informált munkaerő szükségessége.¹³

Ezt a hétköznapiakban számos esetben tetten érhetjük. Például abban, hogy a tömegkommunikációból és az Internetről származó információkról sokszor nehéz eldöntenünk, valódi, hiteles, érvényes, hasznosítható információról van-e szó, mert ennek szempontjai közel sem olyan maguktól értetődőek, mint a nyomtatott információforrások világában. Kérdés, hogy egyáltalán megtaláljuk-e ezeket az információkat, vagy elég hatékonyan keressük-e őket. Nem lehetünk ugyanis biztosak abban, hogy azok, akik tömegesen keresnek az Interneten információkat, valóban azt találják meg, amire szükségük van.

Minek is nevezzük?

Az angol *information literacy* kifejezés magyaráztásakor az *információs műveltség* mellett az *információs írástudás* és az *információs kultúra* kifejezéssel is találkozunk. Nem véletlen tehát, hogy megint a tanuláskultúrával vonhatunk párhuzamot, hiszen az információs műveltséget olyan kulturális eszköztudásnak is tekinthetjük, amelynek lényege az önálló tanulás eszközeinek ismerete és használata. Az információs *írástudás* elnevezés jogosságát leginkább az adja meg, hogy az információs műveltség fogalma az írástudás általános kontextusába ágyazódik be. Alapvető készségei funkcionális írástudás, vagyis a nyomtatott és írott információk hasznosításának képessége nélkül nem sajátíthatók el.

Műveltségről elsősorban azért beszélhetünk, mert az oktatásemélet már az 1980-as években képviselte azt a műveltségeszményt, amelynek lényege, hogy – tágabb értelemben véve – művelt az, aki információfeldolgozás és az információ kommunikálása talaján képes megérteni, értelmezni és felhasználni az őt érő hatásokat.¹⁴ Az *információs műveltség* kifeje-

---

¹⁰ Beacons of the Information Society. The Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning. IFLA, 2005. <http://www.ifla.org/III/wsis/BeaconInfSoc.html> (Letöltve 2006. szeptember 6.)
UNESCO WebWorld Newsletter, 8 April 2005 http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=18565&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Letöltve 2005. április 21.)

¹¹ ALA Final Report of the ALA Presidential Committee on Information Literacy. 1989 <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm> (Letöltve 2006. január 17.)

¹² A short introduction to information literacy. London: CILIP, 2004. <http://www.cilip.org.uk/professionalguidance/informationliteracy/definition/introduction.htm> (Letöltve 2007. október 3.)

¹³ Andretta, S.: Information literacy: A practitioner's guide. Oxford, etc.: Chandos Publishing, 2005.

¹⁴ Karvalics László, Z.: Az információs írástudástól az Internetig. *Educatio*. 6. évf., 4. sz., 1997., 681–698.

zés térnyerésében szerepe volt annak a szemlekiadványnak is, amelyet az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársai készítettek, és amely a témakörrel kapcsolatos számos alapvető dokumentum fordítását tartalmazza.¹⁵

Mi jellemzi az információs műveltséget?

Nem elég az információk pusztá megléte, az elérésükhöz szükséges számítógépes eszközök, az információs és kommunikációs technológiák megléte, sőt a hatékony használatukhoz szükséges készségek megléte. Ezek ugyanis semmit sem érnek, nem teremtenek jobb életet olvasási készség, kritikai gondolkodás, ítéloképesség, a kulturális környezet ismerete nélkül. Sőt az ítéloképességet, az időbeosztás képességét és az információs problémamegoldási képességet sem árt elsajátítanunk. Az tehát, hogy az elektronikus eszközök akadályoznak vagy hozzásegítenek a sikeres életúthoz, műveltség kérdése.¹⁶

Ez viszont csak úgy lehetséges, ha az oktatásba bekerül az információs műveltség, amely az egész életen át tartó tanulás kontextusában a kritikus, értékelő, válogató gondolkodásra készít fel. Az információs műveltségnek tehát nem a technológiákra kell összpontosítania. Tartalmazhatja technológiák alkalmazását, viszont nem függ tőlük, tehát tartalmát technológiai eszközökkel közvetítjük, maga az oktatás azonban nem technológia-központú.¹⁷

Aki információsan művelt, az ismereteit írásban és olvasásban, sőt idegen nyelven kommunikálja is. Aligha kétséges ugyanis, hogy az információs írástudás szövegekkel való interakciót jelent, és lehetővé teszi, hogy a nyelvet különböző társadalmi helyzetekben megfelelően használjuk.¹⁸

Az az információs univerzum, amelyben élünk, igen összetett. Feldolgozásához nem elég, hogy az információkhoz való viszonyulásunk kritikai. Önismeretre, intuícóra és képzeletre is szükségünk van. A feldolgozás egyéni és kollektív, szubjektív és objektív, érzelmi és analitikus. Az információs univerzum tehát legalább annyira a felhasználók belső világában él, mint amennyire rajtuk kívül létezik.¹⁹ Fontos ugyanakkor, hogy az információs műveltség ne jelentse bármiféle módszer egyeduralmát.

Győry Csaba az új tanuláskultúra ismérveként hozza fel, hogy azt változatható és összekapcsolható tanulási környezetek jellemzik.²⁰ Ez a felfogás lehetővé teszi, hogy az innovatív és a hagyományos oktatási módszereknek egyaránt legyen helye. Erre megint csak találunk analógiát az információ világából. Dömsödy Andrea említi, hogy „a hagyományosnak nevezett információforrások egyértelműen befolyásolták és befolyásolják a modernnek nevezett elektronikus információforrásaink felépítését, logikáját, műfaját, tartalmát. Így értő használatukhoz, használati értékük megállapításához ismerni kell a párhuzamosan is élő „elődök” nyújtotta lehetőségeket.”²¹

Összegzésül azt mondhatjuk: az információsan művelt ember – legyen az a közoktatás tanulója, egyetemi hallgató, dolgozó vagy nyugdíjas – ismeri a természeti és társadalmi való-

---

¹⁵ Csik T. (szerk.): *Információs műveltség és oktatásügy*. Nemzetközi szemle. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2006. <http://www.opkm.hu/download/lmOk.pdf> (Letöltve 2006. február 27.)

¹⁶ Dömsödy Andrea: *Információs társadalom, informatika és könyvtár-pedagógia* Iskolakultúra, 12. évf., 12. sz. 2005. 12–20.

¹⁷ Bundy, A.: *One essential direction: information literacy, information technology fluency*. Journal of eLiteracy. vol. 1, no. 1, 2004 <http://www.jelit.org/6/> (Letöltve 2006. február 5.)

¹⁸ Bawden, D.: *Information and digital literacies: a review of concepts*. Journal of Documentation. vol. 57, no. 2, 2001, 218–259.

¹⁹ Ward, D.: *Revisiting information literacy for lifelong learning*. Journal of Academic Librarianship. vol. 32, no. 4, 2006, 396–402.

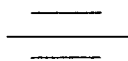
²⁰ Győry i.m.

²¹ Dömsödy i.m. 16.

ságot, az egész éltén át tartó tanulásához szükséges ismeretszerzési formákat; felelősen viseltek személyes életviteléért és állampolgári értékeiért.²²

Mi a feladat?

A kérdés ma nem az, hogy fel kell-e készítenünk a jövő nemzedékeket az információs társadalomban való létre, hanem az, hogy miként tesszük azt. Ezeknek a kihívásoknak kell megfelelnünk. Mindez idehaza egyelőre kevés figyelmet kapott. Örvedetes fejlemény viszont, hogy a kompetencia alapú tanárképzéssel kapcsolatos tervezetekben a tanárjelöltek tudása, attitűdjei és képességei között ott találjuk az információsan művelt tanuló (állampolgár) általános tudásának, attitűdjeinek és képességeinek együttesét.²³

FAZEKAS ATTILÁNÉ

Szeged

A bátorító nevelés fontossága a 6–14 éves korú gyermekek fejlesztésében

Előszó

Korunk gyermeke rohanó, állandóan stresszes világban él: a különböző zaj- és vegyi ártalmak, a környezetszennyezés következményei, a nehéz életkörülmények, a családi életben levő feldolgozatlan konfliktusok okozta félelmek vagy egyéb problémák miatt az iskolában is sokkal nyugtalanabb, hajlamosabb a szorongásra, tanulási, beilleszkedési, magatartás- és egyéb zavaroktól szenved.

A bátorító nevelés rendkívül fontos szerepet tölt be a pedagógiában, különösen a tanár-diák kapcsolatban, amikor a tanár a szülő szerepét (is) betöltve neveli-oktatja a tanulót. A jó tanár-diák kapcsolat eredménye megmutatkozik a gyermek tanulási motivációjában, tanulmányi eredményeiben és a magatartásában is. A jól motivált tanulót nem kell fegyelmezni, hiszen ráhangolódik nevelőjére, akivel azonosul, akit elfogad és szeret, akiből a bátorítást, bizalmat és megértést, a feltételek nélküli elfogadást érzi.

Vizsgálatomban arra helyezem a hangsúlyt, hogy a megbecsülés, a bizalom, az öntudat erősítése, az elismerés a legkisebb jó teljesítményért, a sikerélményhez juttatás, az érdeklődés felkeltése és fenntartása a tanulásban, valamint a szabályokhoz való alkalmazkodás mind abban segít, hogy a gyermek megtanulja elfogadni és szeretni önmagát olyannak, amilyen a valóságban, és be tudjon illeszkedni a közösségbe.

1. A mentális és pszichés problémák okai

A mentális és pszichés zavarok hátterében nagyon sok tényező állhat: a magzati életben, szüléskor vagy kora gyermekkorban ért károsodások következményei, szervi betegségekből eredő zavarok, agyi diszfunkcióból eredő részképességszavarok, a szülők válása okozta trauma,

²² Greater expectations: A new vision for learning as a nation goes to college. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2002.

²³ Falus Iván - Kotschy Beáta: Kompetencia alapú tanárképzés: divatos jelszó vagy a megújulás eszköze? Pedagógusképzés, 4. évf. 3-4. sz. 2006. 67-75.

az egyedül nevelés esetén az „új apukám van” negatív élménye. Gyakori jelenség a stabil lakóhely hiánya, az új albérlet keresése miatti gyakori költözködések, amelyek felborítják a gyermekek lelki egyensúlyát, elbizonytalanítják őket. Egyre több család él nehéz életkörülmények között, és ez a tény kihathat a felnövekvő gyermekek fizikai, mentális és pszichés fejlődésére is. Sok gyermek azonban a kötődés, intimitás, szeretet, bizalom nélküli egymás mellett élést tapasztalja meg a családban, ahol a motiválatlan, elvárások nélküli, érzelmileg sivár családi környezet veszi őket körül. A nevelési elvek hiánya, a szabály nélküli életmód is fegyelmeztlenné teheti a gyermeket, akár csak az elhanyagolásból adódó belső feszültségek vagy a következtelen nevelés és életstílus is. A családi életben felmerülő szenvedélybetegségek okozta szenvedés látványa, átélése, valamely családtag súlyos betegsége vagy devianciája miatti lelki gondok, esetleg a testvérféltékenység miatt érzett negatív indulatok, vagy a családi veszekedések, trágár beszéd, verekedések, családi erőszak miatti feldolgozatlan konfliktusok, félelmek teszik szorongóvá a gyermeket. Káros a túlzott szigor, a túlféltő szülő aggodása is, bár ez nem annyira jellemző a mai szülőkre. Az elfogadás, megbecsülés hiánya a hozzátartozók részéről vagy az anya-gyermek kapcsolat hiánya, illetve sérültsége, a „nem kellek senkinek” élménye nagy lelki traumát okozhat a gyermeknek. A túlzott kényeztetés, tárgyi elhalmozás, de az állandósult stressz miatt érzett nyugtalanság is károsan hat a magatartásra. A különböző zaj- és vegyi ártalmak káros hatása, az egyre súlyosbodó környezetszennyezés ártalmas az egészségre, ugyanakkor befolyásolja a közérzetet is. Az ebből eredő vérnyomás-ingadozás, fejfájás, dekoncentrátság sokat ront a teljesítményen, alacsonyabb a gyerekek tűrőképessége is.

Nem elhanyagolható szempont lehet a gyermek alacsony önértékelése, önbizalomhiánya, a sikerélmény, az önmegvalósítás utáni sóvárgás. A hiányos nevelésből adódó viselkedés- és magatartászavar mellett egyre inkább jellemző a menekülés a családból, a magányból a kortárs csoportok közösségébe.

Mindezen okok komoly következményeket idéznek elő: mentális és pszichés betegségekre való hajlamot akár a kísérő testi tünetekkel együtt; a motiváció hiányát az iskolai munkában; a különböző magatartászavarokat a tanórán vagy azon kívül (rendetlenkedés, szándékos rendezavarás, visszabeszélés, kötözködés a tanárral, sértegetés, agresszió, trágár beszéd, veszekedés, verekedés a társakkal, lopás, rongálás). A tanulóra az általános céltalanság is jellemző lehet, és megjelenhetnek a mentális zavarok is: alkoholfogyasztás, kábítószer-fogyasztás, depresszió, végső esetben öngyilkosság, mások (vélt ellenség) megsemmisítésére tett kísérlet. Megjelenhetnek a pszichés zavarok: szorongás, állandó nyugtalanság a társult különböző pszichoszomatikus tünetekkel együtt. A teljesítményzavar a tanulásban, a magatartászavar a beilleszkedés és az alkalmazkodás elégtelenségéhez vezet, majd a tanuló bandához, erős csoporthoz való tartozás élményét kezdi keresni, esetleg a csavargás, igazolatlan hiányzás, iskolakerülés, bűnözés (deviancia) lehet a folytatás.

Mint láttuk, a mentális és pszichés zavarok okai igen sokrétűek, és az ebből eredő következmények rontják a tanulók pozitív megítélését is. Célunk tehát a tanulók személyiségfejlődése, a feladatunk pedig: a bátorító nevelés szellemében végezni nevelő-oktató munkánkat.

2. A bátorító nevelés fontossága

2.1. A tanár-diák kapcsolatban, a tanulásban és a fegyelmezésben

A tanár-diák kapcsolatban a tanár részéről nagyon fontos, hogy tanítványában tudatosítsa a kölcsönösség jegyében a feltételek nélküli elfogadást, a bizalmat, intimitást, az egymásra figyelmet, egymás fontosságának tudatát, a tiszteletet és megértést, az őszinteségre és együttműködésre épülő barátságot, a megbocsátást.

Fontos, hogy tanulóink érezzék és tudják, hogy súlyosabb vétségek esetén a tanár nem a tanulót ítéli el, hanem annak tetteit, szavait. Bármikor és bármiben számíthatnak a tanár segítségére, aki észreveszi a legkisebb jó szándékú törekvésüket is. Biztatást, erőt és bátorítást

kapnak a tanártól, a tanuló részéről pedig becsületbeli dolog kell legyen az elkövetett vétség, hiba beismerése. Tudniuk kell, hogy mindig újra lehet kezdeni, ha valami nem úgy sikerült, ahogyan szerették volna, de azt is, hogy a szabályok betartása a közösséget erősíti.

2.2. A tanulásban

A bátorító nevelés során nincs különösebben szükség a fegyelmezésre, ha a tanár és diák között a kapcsolat jól működik. A tanulók motiváltakká válnak, ez a motiváció pedig megjelenik az órai munkában, a házi feladat rendszeres elkészítésében. Erősödik kudarctűrő képességük, valamint az újrakezdés képessége. A jól motivált tanuló a tanár kedvében szeretne járni, fontos számára a tanár véleménye. Mivel bíznak benne, képes jó jegyeket szerezni, szorgalmat vállal, mert érdekli a tantárgy, esetleg versenyre jelentkezik, mert jól felkészült. Képes a tananyag elsajátítására, mert érti a tananyagot, és bátran kérdez, ha valamit nem ért, illetve nem keseredik el, ha kudarc éri, mert érzi, hogy tőle több is telik, újra megpróbálhatja.

2.3. A fegyelmezésben

Nagyon fontos a szabályok közös kialakítása osztályközösségen belül. Az együtt hozott szabályok közösséggé kovácsolnak, a szabályokat pedig mindenkinek következetesen be kell tartania. Azonban vannak, akik hosszabb vagy rövidebb ideig vagy egyáltalán nem akarják betartani a szabályokat. Számukra a büntetés mindenképpen nevelő hatású kell legyen, azaz nem lehet megtorló, megalázó, kiközösítő, de túlságosan enyhe vagy túl kemény sem. Ezt mindig az adott helyzet, a szabály fontossága, a szabályszegés tudatossága, mértéke, gyakorisága, a tanuló beállítódása, neveltségi szintje határozza meg. A büntetés jellegét, időpontját, terjedelmét, fokát a közösség szabja meg, az igazságosság erényét szem előtt tartva.

A fegyelmezésben tehát a szigor, fenyítés, tanári tekintélyből adódó büntetés helyett a közösségre támaszkodhatunk, a jól szocializált tanulókkal könnyebb a tanórai munka is. Eredményes lesz a kölcsönös alkalmazkodás, a közösség szabályainak belsővé válása, egymás segítése a tanórákon, szabadidőben.

3. A bátorító nevelés alapelvei

A gyermek és környezete alapos megismerése családlátogatással, szükség szerint a család mentális és pszichés megsegítésével történik. Az anamnézis készítésével még jobban megismerhetjük a tanulót. Fontosak a gyakori négy szemközti tanár-diák beszélgetések a tanórák után, a gyakori tanári részvétel a tanulók iskolai szabadidős tevékenységének figyelemmel kísérése céljából.

A gyermek magatartásának, viselkedésének okát kell megérteni, minden magatartáselemét összefüggésben nézni. Szükséges figyelni az ismétlődő magatartássémákra (gyakoriság, intenzitás), ugyanakkor figyelembe kell venni a gyermek testi, lelki, szellemi fejlettségét vagy sérültségét (sérültség fokát). Csak a pozitívumra lehet építeni, a negatívumot soha nem szabad erősíteni a tiltásokkal. Inkább azt hangoztatjuk, ami megengedett. Hagyni kell, hogy a gyermek „építse fel” saját személyiségét, de a lelki érést nem szabad erőltetni (türelem).

4. A bátorító nevelés módszerei

A bátorító nevelésben a speciális módszerek alkalmazása tanulóink személyiségfejlődésére pozitívan hat. Nevelési elveink között kell szerepeljen az ember és egyén megbecsülése, a bizalom megelőlegezése és állandó fenntartása a tanuló irányába. A tanulói öntudat reális megerősítését biztatással, a tanuló jó szándékának, igyekezetének, teljesítményének az elismerésével, és ha szükséges, a dicsérrel biztosíthatjuk. A sikerélmény, az érdeklődés fenntartása, a megfelelő terhelés, az érdeklődési területre épített tanulási folyamat, valamint a kudarctűrő és újrakezdő képesség erősítése reális önismerethez juttatja a tanulót. Fontos, hogy a többi tanulót

bevonjuk az értékelésbe. A tanár vagy a társak általi őszinte elismerés mindig jogos kell legyen, ezáltal találja meg helyét a tanuló a közösségben. Ugyanakkor a tanár részéről a figyelmeztetés, a feddés és a büntetés csak pozitív irányba motiváló lehet, azaz az egyént a pozitív irány választására kell serkentenie.

5. A bátorító nevelés területén elért eredmények

Tanítóként azt tapasztaltam, hogy a bátorító nevelés által tanítványaim szívesen alkalmazkodtak a szabályokhoz, szívesen működtek együtt velem és a társaikkal is. Segítették egymást a tanulásban és a szabályok betartásában. A tanórákon figyeltek, és a hiperaktív gyerekek sem zavarták a többieket, igyekeztek bekapcsolódni az órába, sokszor külön feladatokat kaptak. A gyerekek többnyire hiánytalanul elkészítették a házi feladataikat, akiknek elmaradásuk volt, be kellett pótolniuk a következő napra. A házi feladat hiánya miatt nem kaptak büntetést, mert a szabály indokolt esetben megengedte, hogy a házit később is be lehessen pótolni. Délelőtt a szünetben együtt ismételték verset, készültek a felmérésekre, mert jó jegyeket akartak szerezni. A magatartászavaros gyerekeket a nyugodt, csendes gyerekek vették pártfogásba, segítettek nekik a beilleszkedésben, együtt játszottak velük. Amikor vita, veszekedés támadt két erős egyéniség között, akkor az osztály hangadói igyekeztek békíteni, és megoldást ajánlottak fel a két félnek, akik hamar békejobbot nyújtottak egymásnak, és el is felejtették sérelmeiket.

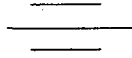
Fejlesztő pedagógusként az általános iskola valamennyi évfolyamán a tanulók tantárgyi felzárkóztatásában, a korrepetálásban, a részképesség-zavaros tanulók egyéni fejlesztésében veszek részt. A tanulók szívesen járnak a tanórák utáni fejlesztésekre, magukkal hozva azon társaikat is, akik először csak érdeklődnek a fejlesztő óra iránt, majd hetente ők is rendszeresen bekapcsolódnak a fejlesztésbe. Az ilyen órák természetesen az oda járó tanulókról szólnak: röviden elmesélik aznap vagy heti élményeiket, sérelmeiket, örömeiket és bánataikat is. Tanácsot is kérnek szükség esetén, meghallgatják egymást. Néha társasjátékot játszunk, ilyenkor a 12-14 évesek is belemérik a játékba. Más alkalommal a családi életéről, a felnőtt szerepekről beszélgetünk, vagy szituatív játékokat játszunk. Ha tantárgyi felzárkóztatásról, korrepetálásról van szó, akkor ők maguk kérik, mit ismételjük át, milyen feladatokat gyakoroljunk például egy témazáróra vagy felmérésre. Céljuk a jó tanulmányi eredmények elérése. A magatartásukban is szépen fejlődnek, jobban beilleszkednek az osztályközösségbe. Mivel eddigi tanulmányi kudarcaik eredményezték a magatartászavarukat, most a tanulmányi eredményeik javulása a magatartásban is javulást eredményezett.

A személyiségfejlesztésben elért eredményeim megmutatkoznak tehát a tanulók pozitív és reális énképének kialakításában, erősítésében, az önelfogadásban, az önállóságra nevelésben, az önbizalomra, bátorságra, önuralomra, önfegyelemre nevelésben, a másság elfogadására, a toleranciára való nevelésben.

A mentális vagy pszichés problémával küzdő tanulók körében csökkent a szorongás (az önbizalom, a sikerélmény által), javult a kommunikáció (a másokban való bizalom, az önkifejezés által). Fejlődött az aktivitás és a figyelem (a feladattudat, feladattartás erősödésével), csökkent az agresszió (más levezetési módok segítségével), oldódott a depresszió (új távlatok, célok kitűzésével). Minimálisra csökkentek a pótcselekvések és kényszercselekvések, a magatartászavarok pedig kezelhetővé váltak.

Összességében a bátorító nevelés területén elért eredmények biztatóak a jövőre nézve. Tanítványaim szívesen, örömmel járnak iskolába, tanulmányi eredményeik és magatartásuk javult. Kollégáimmal beszélgetve arra a következtetésre jutottunk, hogy azok a gyerekek, akik bátorító nevelésben részesültek, nyitottabbak, érettebbek lettek társaiknál. A tanórákon jó velük dolgozni, együttműködnek a tanárokkal, kiscsoportos feladatoknál pedig a társaikkal. Pozitívan hatnak a többiekre, és segítenek az osztályközösség kialakításában.

Bízom abban, hogy a bátorító nevelés és a jó közösség megtartó ereje által a későbbiekben az ifjúságot fenyegető élvezeti szerek használata elkerülhetővé válik, a deviancia kialakulásának lehetősége is csökken. Szeretném, ha tanítványaim boldog és sikeres felnőttekké válnának.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépelt”, 8–10 lapnál *nem nagyobb terjedelmű* kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőzéséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Azoktól a szerzőktől, akik megfelelő feltételekkel rendelkeznek, számítógéppel írt kéziratot kérünk lemezen és nyomtatva is.

Nagyon fontos, hogy külön lapra írják föl *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét*, valamint *irányítószámot lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk. Szerkesztőségünkénél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem örzünk meg és nem is küldünk vissza.

MÁTÓNÉ LŐRINCZ IDA

szaktanár, ifjúsági felelős

Krúdy Gyula Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépsiskola

Szeged

A „Paletta” napközis klub éves foglalkozási terve*

„Nem elég útra kelni,
Az úton menni kell...
Nem elég elindulni,
De mást is hívni kell!”
(Váczi Mihály: Nem elég)

Iskolánk tanulói többségükben lakótelepi gyermekek. Sok közöttük a hátrányos helyzetű, a csonka családban nevelődő és a súlyos anyagi gondokkal küszködő szülők gyereke. Mint speciális nevelési tényezővel fokozottan törődni kell ezekkel a tanulókkal. Gyakran pótolni még a családi nevelés hiányosságait, vagy korrigálni hibáit is.

Az egyik olyan terület, ami sok-sok családban, éppen a szülők nevelési kultúrájának alacsony volta miatt, gyakran háttérbe szorul, vagy éppen el is sikkad; a vizuális-észtétikai nevelés. Pedig a jelentősége igen nagy. A szép meglátatása környezetünkben, a természetben és a művészetek különböző ágaiban fontos feladat. Az

ízlésfejlesztés ugyancsak. De nagy szerepe van a szabadidő értelmes, hasznos, ugyanakkor pihentető és szórakoztató eltöltésére való szoktatásban is.

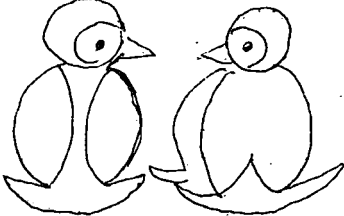

Közben fejleszthető a gyermekek manuális készsége, alkotó fantáziája és verbális kifejezőkészsége. A vizuális-észtétikai nevelés körébe jól bevonható a környezet- és a természetvédelem, valamint a hagyományörzés is. Egyáltalán szerves része ez a személyiség sokoldalú fejlesztésének és a tanulók minél alaposabb megismerésének.

A „PALETTA” is ezeket a célkitűzéseket kívánja szolgálni. Megvalósítása ötletek adásával, a manuális készség és az ízlés fejlesztésével, nem utolsósorban a bábkészítés, a bábozás, a mesék dramatizálása útján történik. A mesefigurákkal való azonosulás, a mesék eljátszása, tanulságainak levonása abban is segít, hogy a társadalmi együttélés szabályai s a legalapvetőbb erkölcsi normák interorientálóddjanak gyermekeinkben.

A „PALETTA” éves foglalkozási tervét ezen célkitűzések szem előtt tartásával terveztem meg.

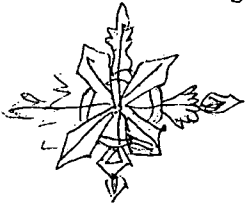

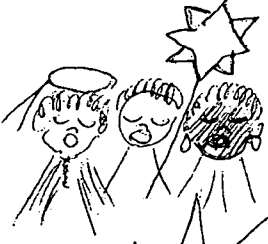

* A rajzokat a munkaterv szerzője készítette. (A szerkesztő)

Foglalkozási terv*

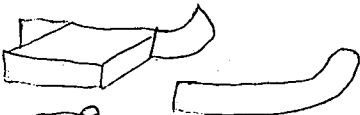
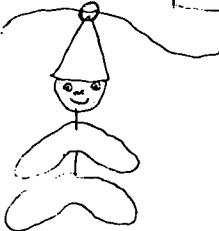
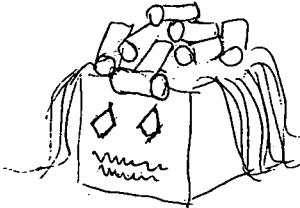
Hó, hét	Téma	Bemutató ábrázolás
Szeptember		
2. hét	Felmérő jellegű képalakítás a nyárról	
3. hét	Dióhéj-állatkák: teknőc, egérke	
4. hét	Totyogó pingvin	
Október		
1. hét	Fakanál-bábuk	
2. hét	A bábuk felöltöztetése (bábozás)	
3. hét	Bábuk hullámpapírból	
4. hét	Felöltöztetésük (bábozás). A paraszt meg az ördög	

* A páros, páratlan oldalak értelemszerűen összetartoznak. (A szerkesztő)

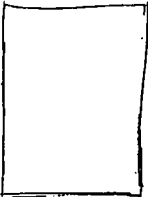
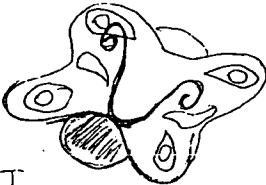
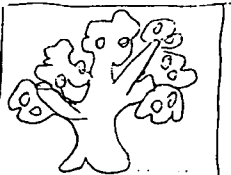
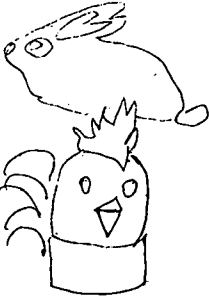

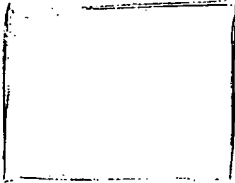
Célkitűzés (technika)	Felhasználandó eszközök és anyagok	Szemléltetés
<p>Készségek, képességek megfigyelése Rajzolás, festés</p> <p>Termények felhasználhatósága Vágás, ragasztás, festés</p> <p>Mozgó állatfigura készítése Rajzolás, vágás, festés</p>	<p>Rajzlap, ceruza, zsírkréta, vízfesték</p> <p>2 fél dióhéj, barna kartonpapír, olló, ragasztó, fekete filctoll, gyapjúfonál, tempera, szemek</p> <p>Kartonpapír, vízfesték, olló, ecset, ceruza, fekete filctoll</p>	<p>Reprodukciók, képeslapok.</p> <p>Kész munkadarab. Nagy barkácskönyv 128-129. o.</p> <p>Kész munka. Nagy barkácskönyv gyermekeknek: 44-45. o.</p>
<p>Ötletadás szórakoztató figurákhoz</p> <p>Rajzolás, vágás, ragasztás, festés, szabás</p> <p>Bábozás. Rögtönzött mese Verbális készség fejlesztése</p> <p>Értéktelennek vélt anyagok felhasználhatósága</p> <p>Mese dramatizálása. A bábuk mozgatósi módja (Grimm; 372)</p>	<p>1 kerek fejű fakanál, reszelő, 50 cm virágrótt, vatta, egyszínű anyagmaradék (20x10 cm), körző, olló, tű, cérna</p> <p>Plüssmaradék, festék, ragasztó, gomb, színes anyagmaradék</p> <p>1 vékony kartonpapír (12x7 cm), vonalzó, ceruza, olló, 1 db (80x7 cm) hullámpapír, fél parafadugó, krepp-papír, plüssdarab</p>	<p>Kész munkadarab. Nagy barkácskönyv gyermekeknek: 74-75. o.</p> <p>Kész munkadarab. Nagy barkácskönyv 68. o.</p>

Hó, hét	Téma	Bemutató ábrázolás
November		
1. hét	Mogyoró-manócska	
2. hét	Zokniállatok	
3. hét	Zokniállatok befejezése Bábozás az állatokkal	
4. hét	Hópelyhek	
December		
1. hét	Mozgó hóember	
2. hét	Három királyok (Csillagvívők)	
3. hét	Az aranycsillag elkészítése	
		KARÁCSONYI SZÜNET

Célkitűzés (technika)	Felhasználható eszközök és anyagok	Szemléltetés
<p>Termények felhasználása Rajzolás, vágás, ragasztás, festés</p> <p>Rajzolás, vágás, ragasztás Dekorálás; szemek, fogak; haj, bajusz Egyéni fantázia kiértékelése (Állatkert)</p> <p>Figurák sokfélesége. Fantázia fejlesztése Hajtogatás, rajzolás, nyírás, ragasztás</p>	<p>1 kicsiny fagolyó (1 cm átmérőjű), 1 mogyoró, filcmaradék, vízfesték, ecset, lakkspray, ceruza, körző, olló, tű, fonál.</p> <p>1 használt zokni, 1 karton (A/4-es méret), ceruza, olló, ragasztó. 2 gomb, gyapjúmaradék, 20 gyöngyszem, filcmaradék.</p> <p>Négyzet alakú papírok (15x15 cm), fehér selyempapír, barkácsragasztó, cellux</p>	<p>Nagy színes barkácskönyv 135. o.</p> <p>Kész munka bemutatása. Nagy színes barkácskönyv gyerekeknek: 81. o.</p> <p>IV. sz. bk. gy.: 46-47. o.</p>
<p>Téli szobadíszek készítése Rajzolás, vágás, ragasztás</p> <p>Karácsonyi asztali dísz, fenyőággal, gyertyával</p> <p>Ízlésfejlesztés (terítés ünnepkor)</p> <p>Rajzolás, vágás, ragasztás. Arcfestés</p>	<p>1 A/3-as ív fehér tónuspapír, körző, ceruza, olló, ecset. Fekete temperafesték, piros filctoll, fehér zsinag, tű.</p> <p>Ceruza, fehér karton (30x30 cm), piros tónuspapír (30x30 cm), ragasztó, 1 vattagolyó, fogpiszkáló, kevés gyapjúkóc, filctoll.</p> <p>Aranyfólia Hurkapálca</p>	<p>Kész munkadarab. Nagy színes barkácskönyv 42-43. o.</p> <p>Kész munkadarab bemutatása. Motiváció: József A.: Betlehemi királyok. Nagy színes barkácskönyv gyerekeknek 212. o.</p>

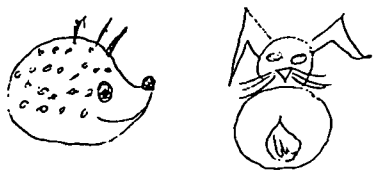
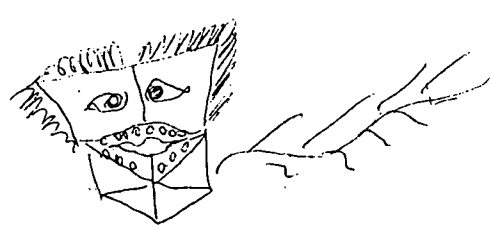
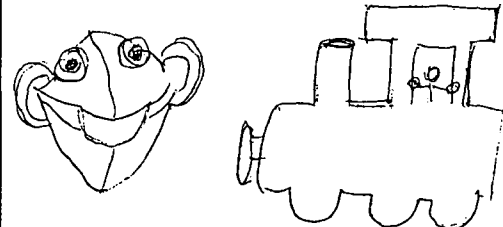
Hó, hét	Téma	Bemutató ábrázolás
Január		KARÁCSONYI SZÜNET
2. hét	Kulcstartó Peti 2 db	
3. hét	egy kisebb és egy nagyobb kulcshoz	
4. hét	Szánkózó lány	
Február		
1. hét	Szánkózó lány	
2. hét	Mozgó bohóc	
3. hét	Dobozálarc (farsangi maszk)	
4. hét	Dobozálarc (farsangi maszk)	

Célkitűzés (technika)	Felhasználható eszközök és anyagok	Szemléltetés
<p>Használati cikk készítése Ötletgazdagítás Festés, lakkozás, fonalfonás, hurkolás</p> <p>Eldobandónak ítélt anyagok ügyes, ötletes és izléeses felhasználása</p>	<p>1 kisebb és 1 nagyobb műanyag v. fagyöngy, vízfesték, vékony ecset, színtelen lakk spray, vastagabb gyapjúfonál, olló</p> <p>1 pezsgős dugó, 1 üres gyufásdoboz, kis anyagmaradék, kemény kartonlap. Ceruza, vonalzó, olló</p>	<p>Bemutatós Nagy színes barkácskönyv gyermekeknek 168-169. o.</p> <p>Nagy színes barkácskönyv gyermekeknek</p>
<p>Rajzolás, festés, vágás, ragasztás</p> <p>Izgő-mozgó figura készítése Rajzolás, vágás, ragasztás</p> <p>Változatos, egyéni, fantáziadús munka Festés, ragasztás</p>	<p>Filctoll, ragasztó</p> <p>Ceruza, 1 ív A/4-es vékony fehér karton vivalle, legalább 3 színben Olló, ragasztó, tű, fonál</p> <p>Ceruza, olló, ragasztó, ecset, vízfesték, magas, keskeny doboz, 2 lapos doboz, 60 dugó v. 10 üres WC-papírhenger, v. gyapjúmaradék és csomagkötőző spárga</p>	<p>Nagy színes barkácskönyv gyermekeknek 40. o.</p> <p>Nagy színes barkácskönyv 147. o.</p> <p>Kész munka bemutatása. Barkácskönyv 158. o.</p>

Hó, hét	Téma	Bemutató ábrázolás
Március		
1. hét	A tavasz rajzos megjelenítése. Önálló képalakítás	
2. hét	Színkigyűjtés, rendszerezés. Színek a képzőművészeti alkotásokon	
3. hét	Madarak, pillangók (A tavasz hírnökei)	
4. hét	Virágzó tavaszi fa	
Április		
1. hét	Síkbábok készítése: húsvéti figurák	
2. hét	Kakas tojásból	
		HÚSVÉTI SZÜNET
4. hét	Húsvéti locsolkodás	

Célkitűzés (technika)	Felhasználható eszközök és anyagok	Szemléltetés
<p>Tanulói ötletek Kívánságok összegyűjtése a további munkákhoz</p> <p>Színskála bővítése. Sokféle technika megismertetése</p> <p>Alakok-állatfigurák plasztikai és képi megformálása Rajzolás, festés, vágás, mintázás</p> <p>Rajzolás, festés, ragasztás</p>	<p>A szabadon választott technika szerint (színes, vízfesték, zsírkréta, tempera)</p> <p>Agyag vagy színes gyurma. Ceruza, színes, ecset, vízfesték, olló</p> <p>Rajzlap, vízfesték, rózsaszín krepp-papír, ragasztó</p>	<p>Reprodukciók, diák</p> <p>Műteremlátogatás (Szabó András festőművész)</p> <p>Kész agyagállatokon, képeken</p> <p>Séta a töltésen Kiskertek megfigyelése</p>
<p>Húsvéti népszokások ismertetése Nyuszi, csibe, bárány, tojás – szabadon megválasztott technikával</p> <p>Húsvéti ajándék kistestvérnek v. húsvéti asztali dísz Vágás, ragasztás, díszítés</p> <p>Eseményábrázolás mozgással Emberalakok a térben Rajzolás, festés</p>	<p>Hurkapálca Kartonlap, olló, ragasztó Festékek</p> <p>1 kifújtt tyúktojás, piros és többféle színes papír, üres WC-papír henger (kb. 3 cm), ceruza, olló, ragasztó, filctoll, vízfesték, ecset</p> <p>A szabadon megválasztott technika alapján: színes ceruzák, vízfesték, ecset, tempera</p>	<p>Kész munkadarabok ötletadó bemutatása</p> <p>Nagy színes barkácskönyv gyerekeknek 86-87. o.</p> <p>Reprodukciók, diák felkutatása (Feladat)</p>

Hó, hét	Téma	Bemutató ábrázolás
Május 1. hét	Állatok megmintázása agyagból (2 sün és 1 nyúl)	
2. hét	Ugyanaz (1 róka, 1 golya)	
3. hét	Díszlettervezés, választott meséhez	
4. hét	Papírsárkány készítése	
Június		
1. hét	Kartonpapír és textilfigurák	
2. hét	A Paletta éves munkájának rendszerezése	

Célkitűzés (technika)	Felhasználható eszközök és anyagok	Szemléltetés
<p>Bábjáték: A sün és a nyúl futó- versenye Mintázás, festés A kifejezőképesség fejl.</p>	<p>Agyag, festék, ecset, hurkapálca, fogvájók</p>	<p>Látogatás az Alkotó- ház kerámiaműhelyében</p>
<p>Bábjáték: A róka és a gólya vendégsége A verbális képesség és bábmozgatás fejlesztése. Mintázás, festés</p>	<p>Agyag, festék, ecset, hurkapálca, 3 gyufa- szál (csörnek és gólyalábnak)</p>	<p>Látogatás a Játzó- házban</p>
<p>A Bábszínház színpad mögötti világának megismerése</p>	<p>Egyéni díszlettervek és közös munkák</p>	<p>Kísérünk egy báb- színész</p>
<p>Ragasztás, festés, díszítés</p>	<p>Csomagolópapír, nád, spárga, krepp-papír, tempera</p>	<p>Sárkányröptetés</p>
<p>Mozgatható ember- alakok (pl. bohóc), kézügyesség fejlesztése</p>	<p>Kartonlap, textília, tű, cérna, olló, kalap- gumi, spárga</p>	<p>Kész figurákkal</p>
<p>Kiállítás rendezése az év „terméséből”</p>	<p>Síkbábok hurkapálcán, fakanálon, agyag- bábok, ujjbábok, hullámpapír bábok</p>	<p>Bábkészítés bemutatása az érdeklődőknek</p>

Néhány gondolat a környezetismeret tanításának, tanulásának múltjáról, jelenkori lehetőségeiről

Az iskola és a környezet kapcsolata napjaink iskoláit, nevelői/szülői munkaközösségeit is problémák elé állítja. A lemaradás, a „hátrány” újabb hátrányokat szül. A durva bánásmód, agresszivitás, alkoholizmus, kábítószer a gyermekek közül is szedi áldozatait. A rendezetlen családi környezet – munkanélküliség, elvált szülők, lakótelepek szűkös mozgástere – az egyébként jószándékú gyermeket is magatehetetlenségre, unatkozó tétlenségre kárhoztatja. A hiányzó környezeti feltételeket – tisztelet a kivételeknek – a legtöbb iskola képtelen önerőből biztosítani. Az iskolák igazgatói, tanárai sokszor nincsenek kellőképpen felkészülve/felkészítve a környezeti titkok kibogozására, kezelésére, az elkerülhetetlenül szükséges változtatásokra. Nem tudni: Meddig ér a „takaró”? Milyen hatékony javaslattal segíthetnénk a rászorulókon? A legrosszabb tanácsadó a magatehetetlen „beletörődés”. A hátrányokat nem halmozni, tartósítani, konzerválni kellene, hanem hatékony javaslatokkal felkelteni a gyermek önbizalmát, érdeklődését, tenniakarását. Lássunk mindegyikre példát:

1. A hátrányokat tovább fokozzuk, konzerváljuk, ha folyton csak a kilengést, rosszkorodást, szadista brutalitást idézzük évszázadok iskoláinak belső életéből. (1.)^{*}

2. Javaslatok a környezeti hátrányok csökkentésére:

a) A gyermeknevelés „legújabb” módszere – anno 1913. (2.)

„Magszívlelendő példával járt elől néhány fővárosi gyermekbarát, akik azt kérték a fővárosi tanácstól, engedjen át néhány hold területet a szabadban a gyermeknevelés céljaira. Arról van szó, hogy a tanítónők és óvónők vezetésével kint játszhassanak a gyermekek. A terv készítői egy színész és két újságíró, természetesen tehát, hogy a nevelés bizonyos artisztikus jelleggel kerülve magasabb, intelligens szempontok szerint van megtervezve.

Ebben a keretben megtalálja majd a pedagógus-tanár éppúgy a maga érvényesülését, mint ahogy hosszas magyarázat nélkül az orvos, de helye van az agrárembereknek is a munkában, akik gyümölcsrel látják el a telepet; a filantróp suszternek, akivel cipőt foltoztatnak...

Ott, ahol van hozzávaló vezető, apró művészeti pepecseléssel lehet fejleszteni a gyermekek artisztikus érzéseit...” – írták a javaslatban.

b) A kevés gépkocsi, a ritkább vasúthálózat, a lassú közlekedés következtében az 1900-as évek pedagógusa jól megfigyelhette környezete népszokásait, élővilágát; gyűjtött, kutatott, búvárkodott. A természet titkainak vizsgálatába tanítványait is bevezette (3.). Tóth József Redl Gusztávról írja:

„A környék fáradhatatlan tudós kutatója

Az előzőekben már utaltam arra, hogy minden róla szóló írás, méltatás kiemeli tudományos munkásságát. Hogyan szerezte az átlagon jóval felüli természettudományos ismereteit? Egészen biztosan vasszorgalommal, autodidaktaként. Ehhez sok könyvre volt szüksége, tehát igen gazdag könyvtára lehetett. Ezeknek jó része feltehetően német nyelvű volt.

A következő idézetek két ilyen méltatásból származnak: »Figyelme, érdeklődése azonban mindinkább a természettudományok felé fordul, s elmélyed a természet országainak tanulmányozásában. Kutatja, gyűjti az ősidők emlékeit, kövületeket, csigákat.

---

^{*} A sorszámok a hivatkozott szakirodalomra vonatkoznak.

Tanulmányozza vidékünk madárvilágát, de legtöbb odaadással a vidék rovarvilágával foglalkozik. Nincs a vidéknek rovarfaja, amelyet nem ismert volna, s némely fajról ő állapította meg először, hogy annak képviselői vidékünk faunájához tartoznak. Összegyűjtötte mezei, erdei virágait, a gyűjteményében elhelyezhető egyéb növényeit.«”

c) A rendszeres bűvárkodások, séták tapasztalatait az iskola gyakorlókertjében is folytatták. A megtermelt javakat értékesítették, gazdálkodtak. (4.) Tóth József Redl Gusztáv gyakorlati tevékenységének eredményeiről, a termelt mennyiségéről:

„175 l. Muskotály	12 frt/hl
232 l. Veltellini	14 frt/hl
640 l. Burgundi fekete	16 frt/hl
458 l. Porugini	16 frt/hl

A későbbi években is rendszeresen hirdeti eladásra az iskola gyakorlókertjében termelt bort. Az azután következő években a gyakorlókert már nem okozott gondot neki, mert 1884. februárjában a miniszter Vastagh János nevezte ki az iskola gazdaságtan tanárává, aki azután a gazdaságot példásan vezette. Ebből az időből megmaradt az iskola 1885-86. évi költségvetése, mely azt mutatja, hogy az iskola anyagi ügyeit gondosan tervezte és kezelte a szaktanárokkal együtt. Ezt megerősíti az 1890. október 5-i képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve, amikor is bemutatja 1889/90. tanévről a számadást és az 1891. évi költségvetést.”

A XX. század felgyorsult közlekedése (gépkocsi, vasút, légi közlekedés) kevésbé kedvez a lassú, aprólékos bűvárkodásnak, megfigyeléseknek. A gyermek figyelmét is nehezebb pepecselő bűvárkodásra serkenteni. A napjainkban divatos átcsoportosítások, körzetesítések, iskolaösszevonások következtében sok gyerek és pedagógus tömegközlekedési eszközökön száguld iskolája felé.

A XXI. század rohanó gyermeke, pedagógusa számára két korszakalkotó vívmány vehető igénybe a kíváncsiság, érdeklődés kielégítésére:

1. Fotóalbumok, diafilmek készítése. A fényképezőgép hordozható. A felvétel a másodperc törtrésze alatt elkészül. Merítőhálóval, rovarhálóval, ásóval, késsel nehezebb a gyűjtőmunka.

2. Napjainkra már a kistelepüléseket is elérte a könyvesboltok, könyvtárak hálózata. A célirányosan összeválogatott állomány nem igényel külön szertári helyiségeket az iskolában. A könyv első kézből tájékoztat a megtörtént/megtörténhető eseményekről, epizódokról, történetekről; gazdag választékot kínál szemléltető képek, munkatechnikák sokféleségéről; összefoglaló enciklopédiák, lexikonok segítik a gyors felidézést a tanult, látott, tapasztalt ismeretekről. (Az Internet egyetlen szépséghibája a helyhezköttöttség.) Könyvet még egy buszmegállóban is lehet olvasni.

Az olvasás közben felcsigázott kíváncsiság, képzelet is igényelné a lassúbb aprólékos műveleteket – számítások, mérések végzése; szerkesztések, rajzok, festmények, bábok, jelmezek, technikai modellek készítése; növények ápolása; állatok gondozása, ének, tánc, drámajáték, elektromos szerelések, szemináriumok, beszélgetések stb. (5.) A következő ismét egy figyelemreméltó észrevétel:

„A sasok nem lépcsőn repülnek a magasba

A pedagógus alaposan megtervezte módszerét: tudományosan felállította a lépcsőfokokat, amelyek szerinte lehetővé teszik a tudás különböző szintjeinek az elérését; lemérte a lépcsőfokok magasságát, hogy alkalmazkodjanak a gyermekléptek hosszúságához; megfelelő helyeken pihenőket iktatott be, ahol a gyerekek kifújhatják magukat, a kezdőknek pedig felállította a támasztó korlátokat.

Áztán ő, a pedagógus dühbe gurul és haraggal átkozódik, ha a tudományosan kimunkált lépcsőfokok ellenére a gyerekek figyelembe sem veszik gondos előkészítő munkáját.

Haragszik, mert minden simán ment, amíg ott volt, és ellenőrizte a módszeres haladást a lépcsőn, fokról fokra, a pihenők betartását, a korlát használatát. De mikor egy pillanatra eltávozott, micsoda romlás, micsoda rendetlenség!

Csak azok haladtak módszeresen felfelé, fokról fokra a korlát segítségével, akiket az iskola már kellőképpen megfertőzött tekintélyével épp úgy, mint a juhászok, amelyek a mindennapi életben a mester passzív követésére vannak dresszírozva, örökre le kell mondaniuk saját életritmusukról, nem ugrálhatnak a mezőn, nem kószálhatnak az erdők sűrűjében.

A gyermekcsoport a nevelő távozása után visszatért saját ritmusához és szükségleteihez: az egyik négykézláb mászott a lépcsőn, a másik kettesével szedte a fokokat, kihagyva a pihenőket is, néhányan még hátrafelé is megpróbáltak felkapaszkodni és valameddig el is értek.”

Az életközeli iskola megvalósítása a XX. század eleji aprólékos munkatechnikák és a XXI. században felgyorsult munkatechnikák hozzáférhetőségén áll vagy bukik. Az életközeli gyakorlatokban átjárhatóbbá válnak a tantárgyi és időkeretek, a tankötelezettség tanszabadsággá szelődik, tankönyv csak „mankóul” szolgál a szabadon választható könyvek birodalmában, a tantervek berendezése sokoldalú munkavégzést biztosít (számolás, mérés, szerkesztés, agyagozás, rajzolás, festés, drámajáték, iskolaújság szerkesztése stb.), a tanár és tanítvány munkatársi viszonya következtében a pedagógus többet törődhet egyedi esetekkel is, az ismeretszerzés és tapasztalatszerzés tantermeken kívül is folytatódik (gyakorlókert, barkácműhely, természetkutatás, táboriskola).

Az életközeli lehetőségének megtorpanása bénítólag hat a könnyen elérhető információhordozók – könyvek, folyóiratok, fotók, videók, filmek, Internet stb. – által felcsigázott gyermeki kíváncsiságra, érdeklődésre. Hol vannak már a XX. század elejének gyakorlókeretei, kézműves munkatermei? Az ezredfordulóra kihalt az oktatóiskola, a nevelőiskola és a munkaiskola szintézisét reprezentáló, három évtizedet (1969–1999) megérett Szentlőrinci Iskolakísérlet minden vívmánya, struktúráját alkotó eleme – 1. tanítás-tanulás, 2. értékteremtő munka és az értékekkel való gazdálkodás (gyakorlókert, ipari tanműhely, iskola-bolt), 3. a „nevelők” közéleti tevékenysége (a közügyek intézése), 4. a tevékeny szabadidő-felhasználás intézményesen biztosított lehetősége. Lásd: Óraterv, tantárgyak (6.), Kötetlen órák (7.) (részletek, szemléltető válogatás a szentlőrinci iskolai dokumentumokból).

Óraterv, tantárgyak

Tantárgy/osztály	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Anyanyelv	10	8	8	7	3	3
Matematika	5	5	4	4	4	4
Idegen nyelv					3	3
A természet és a társadalom fejlődése (TTF)					2	2
Általános gazdasági ismeretek (ÁGI)	1	1	2	2	2	2
Művészet		1	1	2	4	4
Ember és természet (TKF)		1	2	3	2	2
Ének-zene-tánc	1	1	1	1		
Testnevelés és sport	3	3	3	3	3	3
Összesen	20	20	21	22	23	23

- 1.1. anyanyelv,
- 1.2. matematika,
- 1.3. orosz (ill. más idegen nyelv).

2. A társadalmi gyakorlat belső összefüggéseit elemi fokon (de teljességgel) tükröző ismeretek:
  - 2.1. a természet és a társadalom fejlődése,
  - 2.2. általános gazdasági ismetek,
  - 2.3. művészetismeret.
3. Az egyén társadalmi feladatait tudatosító ismeretek, tevékenységek:
  - 3.1. mindennapos testnevelés,
  - 3.2. a születéstől a felnőttkorig.
4. A kísérleti iskolát az aktuális iskolarendszerrel összekapcsoló tevékenységek:
  - 4.1. művészeti gyakorlatok,
  - 4.2. természetkutató foglalkozások.

Kötetlen órák

A szentlőrinci program a tanítás-tanulás területén a kezdetektől alkalmazta a kötetlen órák technikáját. Az eredeti koncepció szerint a tanórák mintegy 30%-át előre nem tervezetten a csoport igénye és a tanár elképzelése szerint lehetett szabadon felhasználni a tanítási folyamat bővítésére.

A kötelező és a szabad viszonya jelent meg ebben a technikákban, s a viszonyt és az arányokat mindig a gyakorlat határozta meg.

Összhangban volt ez a technika azzal, hogy a szentlőrinci tanítási-tanulási program deklaráltan nem kívánt befejezett tudást, műveltséget adni, hanem megnyitni a tanulást, a művelődés, az önművelés „örök” folyamatát.

A sokoldalú tevékenységrendszer feltételeinek biztosítása nélkül csökken a gyermek olvasási kedve is. A napközi otthonok is inkább „gyermekmegőrző” szerepet töltenek be. Képtelenek kielégíteni a barkácsolás, természetkutatás, technikai modellezés, kertészkedés, állatgondozás, preparálás stb. feltételeit. A lakótelepek, családi házak mozgástere is szűkös. Az érdeklődési kör beszűkülése miatt a magatehetetlenül unatkozó gyerek erőszakos, dohányzó, alkoholisták „környezetbeteg” lesz. A „környezetbeteg” állapotból már gyakran csak a börtön kapui nyílnak meg előtte. Ilyen körülmények között a környezet „betegít”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Módszertani Közlemények 2007/5. szám. 195. p. Dr. Oláh János: Képek két évszázad iskoláinak belső életéből az irodalomban.
2. Új Katedra 1993/94. február: A gyermeknevelés „legújabb” módszere – anno 1913. (Zalavármegyei Hírlap 1913. ápr. 13.)
3. Tóth József: Redl Gusztáv 1853–1917. 40. p.
4. Tóth József: Redl Gusztáv 1853–1917. 26. p. (Tapolcai Városszépítő Egyesület, 1992.)
5. Celestin Freinet: Máté mondásai. 10. p. (Kemény Gábor Iskolaszövetség, Szivárvány Gyermekeház, Pécs, 1999.)
6. Gáspár László és munkacsoportja: „Szentlőrinc” tantervsalád. 8-9. p. (Kemény Gábor Iskolaszövetség, 1997.)
7. Gesztesy Zsuzsa–Kocsis József: Szentlőrinci pedagógiai technikák gyűjteménye. 64. p. (Kemény Gábor Iskolaszövetség, 2001.)

AJÁNLOTT IRODALOM

- Winkler Márta: Kinek kaloda, kinek fészek. SHL, Hungary Kft., 2000.
David Attenborough: Élet egyenes adásban. Kossuth Kiadó, 2004.
A. S. Neill: Summerhill. A pedagógia csendes forradalma. Kéztezeregy Kiadó, Piliscsaba, 2005.
Miklós Malvina (szerkesztő): Barangolás az állatvilágban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2004.
Lányi György: Állatkedvelők kézikönyve. Natura, 1985.
Csaba Emese (főszerkesztő): A természet ezernyi csodája. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest, 2002.
Csaba Emese (főszerkesztő): Világjárók lexikona. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest, 1998.
Galambos Tibor: A Világűr képekben. Móra Könyvkiadó, 1983.
Pap János: Kis történetek tudósokról, feltalálókról. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973.
Michael Wright és Mukul Patel (szerkesztette): Így működik a harmadik évezred technikája. Pécsi Direkt Kft., Alexandra Kiadó, 2004.
Adam Stodowy: Szeretek barkácsolni. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1984.
Pálffy Katalin (főszerkesztő): Látnivalók Magyarországon. Well-Press Kiadó, Miskolc, 2001.
Yehudi Menuhin és Curtis W. Davis: Az ember zenéje. Zeneműkiadó, Budapest, 1981.
Peter Boxall: 1001 könyv, amit el kell olvasnod, mielőtt meghalsz. Gabo Kiadó, 2007.
Körmendi Ágnes (magyar változat): 5 nyelvű képes szótár. Mérték Kiadó, 2005.
Judith Mann: Barangolás a tudományok világában. Panemex Kft., Budapest, 2000.
Gerard Durrell–Lee Durrell: Az amatőr természetbúvár. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.
Csaba Emese (főszerkesztő): Az általános műveltség képes szótára. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest, 2001.

TISZTELETTELJES KÉRÉS ELŐFIZETŐINKHEZ!

Bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy a 2008. évi előfizetési díjat, amely 1500 forint, az alábbi számlára befizetni szíveskedjenek: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KIADÓHIVATALA

DR. OLÁH JÁNOS

ny. főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Szeged

Edvi Illés Pál a tanulásról és a tanításról

A reformkor a magyar neveléstörténet szándékokban, törekvésekben, tervekben, magyar nyelvű pedagógiai írásokban gazdag színes korszaka. Lényegében mindazok a pedagógiai problémák jelentkeznek ekkor, amelyek a polgári társadalom kialakulásával vannak összefüggésben. Ezek: a honszeretetre nevelés szükségessége, a magyar nyelvű oktatásért vívott küzdelem, az oktatásügy átalakítása, korszerűsítése, a tananyag modernizálása, a nők nevelésének kérdése. A pedagógiai törekvések megfogalmazásának és gyakorlati megvalósításának élén politikusok, írók, költők, katolikus és protestáns papok álltak. Az első jelentős pedagógiai lapjaink egyházi kézben voltak: a *Religió és Nevelést* a katolikusok adták ki (szerkesztője volt Somogyi Károly kanonok is, a szegedi városi könyvtár alapítója)¹; a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapot* az evangélikusok és a reformátusok jelentették meg. Az említett lapok alapján is elmondható, hogy nem vetődött fel egyetlen olyan társadalmi kérdés sem, amelyet ne kapcsoltak volna össze a nevelés ügyével. Ez a szemléletmód áthatotta a nemeseket, polgárokat, politikusokat, írókat, pedagógusokat, papokat egyaránt.

A nemzet nagyjai nagyon fontosnak tartották a műveltséget, a tudást. Széchenyi István a *Hitel* című munkájában kijelentette: „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma”². Kölcsey Ferenc: *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz* című munkájában tanácsokat ad unokaöccsének: „Sok olvasás, még több gondolkozás, sok egybehasonlítás, még több gyakorlás s fogyhatatlan béketűrés és állandóság az, ami itt megkívántatik. Ne gondold, mintha a tanulás csak bizonyos időkhöz, az ifjúság éveire köttetnék.”³ Kossuth Lajos: *Műipar* című értekezésében az ismeretterjesztő egyesületek fontosságáról is ír.⁴ Táncsics Mihály: *Józan ész* című írásában kijelenti: „Mi az, amit elvül kell fölállítani s a gyermekkel megértetni. Ez: minden emberi teremtmény veled egyenlő jogokkal és szabadsággal bír a természettől.”⁵

A feladatok megfogalmazásából a lelkészek is kivették a részüket. A legismertebbek közé tartozott közülük Edvi Illés Pál, kinek életútját a *Magyar Életrajzi Lexikon* vázolja fel.⁶ Edvi munkáit a reformkorban sokat olvasták. Erről tanúskodik Tóth Péter feljegyzése *Napló* című művében.⁷ A *Napló* jegyzeteiben Szegedy-Maszák Mihály irodalomtörténész így összegezte Edvi Illés Pál (1793-1871) evangélikus lelkész pályáját: „Jénában tanult. Egyházi vonatkozású könyve s a szabadságharc, valamint az önkényuralom időszakáról szóló kortörténeti munkája mellett tankönyvet is írt: *A legszükségesebb tudományok összessége* (1837) címmel.”⁸

Mi a *Magyar Életrajzi Lexikon* alapján foglaljuk össze életét és munkásságát: „Edvi Illés Pál (Réti, 1793. jún. 29. – Pest, 1871. jún. 22.): egyházi író, költő, ev. Esperes (1845), az MTA I. tagja (1835) – László orvos bátyja. Egy ideig nevelősködött, majd 1815-től 1817-ig a jeni egyetemen tanult. Több helyen volt lelkész, 1831-ben a nemesdömölki gyülekezet hívta meg. 1863-ban lemondott ott viselt hivataláról, mert megvakult, és Pestre költözött. Egyházi vonatkozású és nevelő jellegű munkáin kívül számos verse, prózai dolgozata maradt fenn.

Kéziratban maradt a szabadságharc és az abszolutizmus éveiről írt négykötényi Dömölki krónika. – F.M. Első oktatásra szolgáló kézikönyv... (Buda, 1837); Keresztény ábécze (Pápa,

1853). – Ford. Habrem Jonathán : E. J. P. emléke (MTA Ért. A Bölceleti Tud. Köréből, Pest, 1872).”

A Horváth Márton szerkesztette: A magyar nevelés története I. kétszer is említi Edvit. A 307. oldalon: A latin nyelvtan elemei (Pest, 1840) című könyvét sorolják fel az evangélikus gimnáziumok új magyar nyelvű tankönyvei között. A 328. oldalon pedig azok között említik a nevét, akik önálló kötetekben, folyóiratokban és hírlapi közleményekben járultak hozzá a korabeli pedagógiai gondolatok megfogalmazásához és terjesztéséhez.⁹ (Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei 1777-1848 és Szelényi Ödön: A magyar ev. iskolák története a reformációtól napjainkig című összegző munkák névmutatójában viszont nem szerepel a neve.)¹⁰

Edvi Illés Pál fontosságát mutatja az Autodidaktia című munkája, melyet a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap mutatott be 1842-ben.¹¹

Edvi Illés Pál könyve a következő fejezetekből áll:

- I. Önbírálat
- II. Tanácsadó a hivatal választásában
- III. A tanulásról általában
- IV. Az emlékerőnek ápolásáról
- V. A tanuló ifjak életrende
- VI. Nyelvek studiuma
- VII. A tudományok tanulásáról
- VIII. Olvasni és kijegyzetelgetni hogyan kell
- IX. A könyvekről általában
- X. A minden tanulóktól megolvasandó könyvek címjegyzéke
- XI. Különösen a régi classicusokról
- XII. Különösen a Bibliáról
- XIII. Stíl-képzés
- XIV. Művészetek
- XV. Az öntanulásnak még három kútfői: a társalgás, színpad és utánczás
- XVI. A jellemképzés

A fentiekből is látható, hogy Edvi olyan munkát írt, amely különösen fontos egy olvasni, művelődni vágyó korban. Ma is jelennek meg hasonló munkák külföldön is és hazánkban is. A folyóirat szerkesztője így ajánlotta az olvasó figyelmébe az említett művet. ”Közlünk itten mutatványt Edvi Illés Pálnak illy czimű legujabb munkájából: Autodidachia vagy az öntanulás mestersége, gyakorlatian tárgyalva. Valláskülönbség nélkül a két magyar hon felserdült tanuló és kitanult ifjainak kedvéért” írta a szerző.

Edvi Előbeszéde szerint: „Úgy hiszem t.i., hogy az oktatás és nevelés ügyében ... hasznosabb áldozatot nem vihetünk a hon oltárára, mint ha kedves tanuló ifjainkat ... az öntanulásnak bizonyos fogására s fortélyaira figyeltetjük, őket a jónemű könyvekkel és azok használati szabályaival megismerkedtetjük, a tanulásra képesekké tesszük, ... megmutatjuk azt az ösvényt, melyen indulniuk és járniok kell; és a melyen ők maguk viszont még több fogásokra is jutnak, mint amennyivel jelen munkámban legközelebb én nekik kedveskedni tudtam”.

Edvi elmondja, hogy mindez azért lényeges, mert a barátok, a pedagógusok és a könyvek formálják az embert. Leírja, hogy a pedagógiai irodalom alapján kijelenthető, hogy az iskola (”a másoktól nyert oktatás”) a korszerű tudásnak, műveltségnek csupán 1/3-át adja, a 2/3-ad részét önképzés alapján lehet megszerezni, hiszen: „A tanulni-valók tömege tenger; és ha ama mondás: Ars longa, vita brevis, érvényes minden időkorban: tehát az legkivált szabható e mi korunkra, melly némileg a mindennek tudási-kora.” Bírálja a kor iskoláját és a tananyagot, mert az iskola olyan tudást, műveltséget ad, melyet az életben nem lehet használni, és úgyis

elfelejti az ember. Kijelenti: „Ha iskolai pályánk bevégeztére visszaemlékezünk, és azon összes tudományi tömegre, melly sok évi iskolázásunknak lőn eredménye azt kell vallanunk, hogy a valódi haszonvetelre az csak parányiság volt és hogy újra másként kellett tanulnunk mindeneket- pedig az öntanulásnak bajosan megtalált útján.”

Edvi szerint az iskolának is fontos az öntanulás, mert amit a pedagógusok tanítanak: „nem a mi tulajdon mivünk, hanem idegen miv rajtunk és külön anyagu belénk tömőkődés, mellyet nehezen vagy sohasem tudunk magunkhoz assimilálni. Midőntmás oktat bennünket, az csak tölcserén töltögetés ... De amit önmagad tanulsz szivesen... az lesz saját keresményed, az könnyen testté vérré válik.” A szerző szerint ezért a legjobb oktató az, aki megtanítja tanítványait arra, hogyan „nélkülözhetőek” azok a tanítókat minél hamarabb, ahogy azok a legjobb orvosok, akik arra tanítják az embereket, hogyan előzzék meg a betegségeket, azaz hogyan „nélkülözhetőek” az orvosokat. A kor tipikus pedagógusa Edvi szerint nem kelti fel a tanulóban az érdeklődést, az önképzés igényét, hanem csak arra figyel, „hogy a kiszabott tanokban őket gyakorolják.” A kor pedagógusa fiatalon kezdi el pályáját: „Ugyde hogyan oktassunk másokat, ha magok tanulni még nem tudnak. Aki mást oktat, afelől feltéteket, hogy ő maga már tud tanulni.” Ez pedig fontos lenne, mert sok ifjú nem jut el arra a szintre, hogy önmaga is tanulni tudjon: „A talentom nélküliek sohasem: a mindennapi talentomnak (milyenek ifjaink nagyobb részint) bajosan ép és sokára; a lángelméjük sem olly korán, mint eljutottak volna utmutatás által ... (de) Öntanulás és vasszorgalom az, melly mind a geniet (zsenit) gyorsan előhaladni segíti.”

Példaképeket is ajánl a szerző az olvasónak, akik autodidakta módon lettek nagyok: Rousseau, Duval, Franklin, Priesznitz stb., a nők között: Sevignéné, Maintenon, Genlis, Staël stb.

Sajnálatos, hogy hazánkban sok tekintélyes család gyermeke nem ízeleli meg a tanulás örömét, attól elmegy az iskolában a kedve, s „féltanultan, félmivelten haza vonul gazdáskodni? Vajjon az oly ifju miért kívánczik mussafiai díszes karját a falusi gazdák rideg seregével fölcserélni? ... (pedig) csak egyszer legyen megszeretve a tudomány és lángra élesztve a tanulásvágy: az ifjú nem könnyen hagyandja félben azt.” Nagyon fontos lenne pedig, hogy a gazdálkodók tudományos közleményeket olvassanak, korszerűsíteni tudják a termelést újítások bevezetésével, s bekapcsolódjanak a mezőgazdaság mellett az ipari termelésbe is: „Mert /ugymond Liszt/ a mely nemzet csak földmívelést üz, hasonlít az oly egyedhez, kinek csak egy karja vagyon.”

Az ifjak számára hasznos a tanulás, mert távol tartja őket a szerencsésjétékóktól, a szerelmi kalandoktól, a veszekedésektől, a borozástól stb. A fiatalok sok butaságot követnek el: „szinte nyilvános hírlapokban olvassuk is: néhol milly betyár kihágásokat gyakorolnak és milly erkölcstelen magaviseletet nyilvánítanak azon ifjak, kiket a tudományok műhelyébe a szülők azért adni vélnek, hogy azok ott minden jó erkölcsökben (sőt ezekben legkivált) neveltessenek és nemesítessenek ... az elrontottan iskolákra adott egyedeket megjavítani az oktatók mindig nem képesek. Ők intenek, feddnek, törvényeket szabnak, fenyítnek: de mind ez csak azokon fog, kik engedékenyek, magukba tudnak szállni és hibákat belátván s megismervén, erkölcüket nemesíteni saját erejükből iparkodnak, szóval: az autodidaktika által.”

Edvi Illés Pál hézagpótlónak tartja munkáját hazánkban, megemlíti, hogy ilyen jellegű munkával a külföldi irodalomban sem találkozott, pedig: „Tudok már ifjak számára írt külön könyveket arról, hogyan kelljen divatszerűen kötni a nyakkeszkenőt (London 1829.), fodorgatni a hajzatot (Lipcse 1823), hogyan kelljen világfia módjára a szép nemmel társalogni, tisztelgenni, bókolni, vigyázni szemekre, fogakra; hogyan oktassák őket mások uszni, vívni, tánczolni, lovagolni, rajzolni, muzsikálni, de öntanulásról írt könyvet (autodidachiát) nem tudok egy nemzet irodalmában is.” Egyedüli forrást a szerző számára csak a jeles férfiak meoárjai jelentettek: Sacchini Ferenc, Meiners, Heinichen, Gibbon, Franklin stb. Írt a szerző

azokról a problémákról, amelyek a reformkorban szinte minden tudományban érezhetőek voltak: a szakkifejezések hiánya, a nyelv fejletlensége: „Írásban ... nekem nem is annyira célom, nyelvünknek a neologizálás végtelen új szók vagy phrasisok gyártásával szolgálatot tenni: mint tanulságos eszméket és hasznos dolgokat nyújtani, egyszerű világos szók köntösében.”

A szerző megjegyzi: „Azt mondhatná valaki e munkámhoz: „Tanácsokat adni s írni, igen könnyű; de ha az írónak bizonyos hatalom kényszerítené, hogy tegyék meg magok is mind azt, mit másoknak tanácsolnak: majd nem írnának annyit halomra össze.” Melyre én viszont azt válaszolom, hogy ifjaknak és főleg, tanulóknak igen jól esik, sőt szükséges is czélszerű tanácsadás ...” Előbeszéde végén Edvi minden jót kíván olvasóinak.

A protestáns Egyházi és Iskolai Lap egy másik száma az említett könyv A tanulók önbírálása című fejezetét közli, melyben Edvi az alkalmasság kérdéseiről értekezik.

Fontos, hogy az ifjú egészséges legyen: „Testére nézve a tanuló ifjú, szükség, hogy legyen mindenképen ép és egészséges ... Legyenek kivált a mell, szemek, fülek és szózlási műszerek erősek és hibátlanok. Még fontosabb megkísérteni kinek-kinek szellemi tulajdonait, névszerint emlékező felfogható tehetségét. Vannak t.i. ifjú egyedek kik ... a tanulásra nem alkalmasak ... ha örölitetik a dolgot, megtébolyodhatnak és belőlük válnak az ügyetlen hivatalnokok, kik kötelességeiket csak ütik-vétik ... az ügyek rendes folyamatát akadályozzák, sőt temérdek rosszat eszközölnek, – mivel nem a magok helyén állnak”

Nagyon lényeges, hogy a fiatal családja rendelkezék a tanuláshoz szükséges anyagiakkal is, mert „Látunk ugyan példákat, hogy ...szegényebb és mély nyomorral küzdő tanulókból is váltak jeles férfiak: de valamennyire vagyonosakból végtelenül többen váltak. És ha az ágról-szakadt szegény ifjú mégis tanuló pályát folytat; az örökkén mások keze lába leend, tanulni rendesen nem érhet rá; azon kívül vak szerencse és idegen kegy kénylaptája, jellemet is rabszolgait, csuszó-mászót, ravaszt és hízelgőt fejleszt.”

Jó ha a diáknak befolyásos támogatói és rokonai vannak, de ők is meghalhatnak vagy „kegyök megváltozhatnak.” Edvi felhívja a figyelmet, hogy az élelmesek a Bécs-trieszti Életbiztosító Társaságnál (Lebensversicherung) bebiztosíthatják magukat és kedvezményezettüket minden eshetőségre felkészülve.

A legfontosabb persze az, ha a fiataalt a szorgalom, az iparkodás és a kitarítás jellemzi.

Edvi elítéli a műveletlen, tudatlan nemeseket: „Rajta csak ruha nemes, de a szív és ész nemtelenek; csak a külső finom, de a belső merőn daróc és durvaság. Ő mivel áll feljebb tanulatlan jobbágyinál? Születésével-e, melly körül neki nincs érdeme... ő nem is társaloghat rangjához képest ... tisztelet helyett megvetést arat, és szegénnyel vonul vissza ősi rideg magányába ... minő élíhetetlen úr az, ki mindenben másokra szorulni kényszerül. Az ilyen ember nem méltó hivatalra, pedig ha tudná, hogy királyi hercegeknek, grófoknak gyermekkorukban mennyit kell tanulniuk.”

A magyar előkelő fiataloknak könnyebb tanulniuk, mint a szegényeknek, ráadásul már a tudományok magyar nyelven is hozzáférhetőek, mégis sokan nem élnek lehetőségeikkel, így aztán „Vakságukban ők szegülnek utóbb ellene minden idves újításnak; ők lesznek konok ellenségei az előhaladásnak ... Hóseás proféta (szerint) „Elvész az én népem, mivel tudomány nélkül való.” ... nemzetünk egész hátramaradtának legfőbb és általános oka a lelki miveletlenség és tudatlanság.” Edvi felhívja a figyelmet az átgondolt pályaválasztás fontosságára, mindenkiből nem lehet hivatalnok, „ellenben a katonaság, művészet, kézmivesség, gyárak, kereskedés és kalmárság megmérhetetlen tágasságú mezőt ajánlanak a megélhetésre, és sohasem bír készülni rájuk annyi egyed, hogy üzésük mellett kenyeret nem találna.”

Külföldön Edvi szerint néhány helyen nagy gondot fordítanak arra, hogy a végzett diákok el tudjanak helyezkedni. Érdekes példát ír: „Legközelebb a bajor kormány dec. 1841. az orvosi pályára indult összes ifjak tanulási folyamat egyenesen felfüggesztette azon okból, mivel most minden orvosi állomások be volnának töltve országszerte.”

A szerző akkor tekinti a fiatalot pályaerettnek, amikor az „önmagával megelégtelen”, látja, hogy mennyi pótolnivalója van, szándékában is áll a szükséges feladatokat elvégezni, mert az „öntanulásra is meg van érve.” A legtöbb szakmában egész életen keresztül tanulni kell, de vannak olyan foglalkozások is, melyek „nem igen hagynak időt a további rendszeres tanulásra”. „Olyanok is vannak, akik megszeretik a tanulást és a tudományokat, mert náluk „erős lévén a tudományok szerelme, mint az angyalok szerelme.”

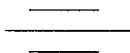
Élni kell a lehetőségeinkkel, mert különben megbánhatjuk, s nagyot csalódhatunk magunkban. A fejezet befejezéseként ezt egy verssel érzékelteti:

„Tíz éves vagy, s már nem ártatlan;
Tizenhatos, s mi lesz bizonytalan;
Husz éves, és még sem vagy szép;
Harminczas, s még sem erős, ép;
Negyven s még sem higgadt eszű s okos,
Ötven, s mégsem kitűnő birtokos.
Barátom, te soha, – ha csak csudát nem téssz,
Szép, erős, okos s gazdag többé nem léssz.”

A leírtak alapján elmondható, hogy Edvi Illés Pál jelentős pedagógiai író volt, akinek sorait a reformkorban sokan olvasták. Tóth Péter naplójában írt is erről. Munkásságáért az MTA levelező tagjává választották. A jeles evangélikus lelkész és pedagógus a mai világnak is az olvasás, a művelődés és az önképzés fontosságát üzeni.

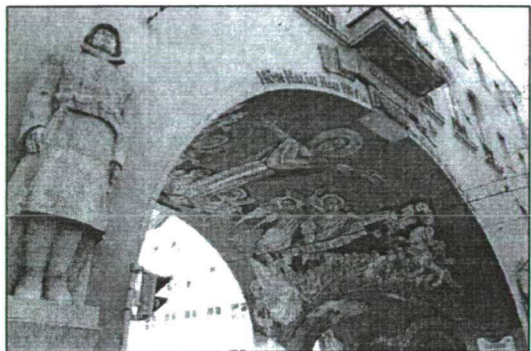
IRODALOM

1. Mészáros István: Első pedagógiai hetilapunk, a Religio és Nevelés (1841–1849). Vigilia, 1982/6 444-447. p.; Varga István: Az első nevelésügyi lapunk és a családi életre felkészítés. In: Dombi Alice – Oláh János: Emlékezzünk régiekről. APC-Stúdió, Gyula, 1998. 16-22. p. és Móra Ferenc: Somogyi Károly emlékezete. Szeged, Bartos Lipót Könyvnyomdája, 1923.
2. Neveléstörténeti olvasókönyv. Szerkesztette: Komlósi Sándor. Tankönyvkiadó, Bp., 1978. 397. p.
3. Neveléstörténeti olvasókönyv. I. m.: 403-404. p.
4. Neveléstörténeti olvasókönyv. I. m.: 406. p.
5. Neveléstörténeti olvasókönyv. I. m.: 414-416. p.
6. Magyar Életrajzi Lexikon. I. kötet. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. Ak. Kiadó, Bp., 1967. 420-421. p.
7. Tóth Péter: Napló. (1836-1842). Magvető Könyvkiadó. Bp., 1984. 207. p.
8. Szegedy-Maszák Mihály: Hit és kétely összeütközése a XIX. sz. közepének közgondolkodásában: a naplóíró Tóth Péter. In: Tóth Péter: Napló. I. m. 515-572. p.
9. A magyar nevelés története. I. Főszerkesztő: Horváth Márton. Tankönyvkiadó, Bp., 1988.
10. Szelényi Ödön: A magyar ev. iskolák története. Grafikai Müintézet. Wigand K. F. Pozsony, 1917. és Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei 1777-1848. I. és II. Kir.-M. Egyet. Nyomda, Bp., 1927.
11. Edvi Illés Pál: Autodidachia. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1842. okt. 6. 325-328. p. és okt. 13. 336-339. p.

Értékeink

A szegedi Hősök kapuja

Szegeden a Hősök kapuja ma újra eredeti szépségében látható, miután 2001-ben Aba-Novák Vilmos nagyszerű freskói ismét napvilágra kerültek, s újból felavatták ezt a különleges értékű világháborús emlékművet.

Aba Novák Vilmos (1894–1941) festőművész, grafikus a római iskola – a római Collegium Hungaricumban a két világháború között tanult – jelentős művészeinek csoportjához tartozott, akik az itáliai neoklasszicizmus hatása alatt monumentális feladatokra vállalkoztak.

Egyházi és magyar nemzeti történelmi tárgyú remek falfestményeivel Aba-Novák az élre került. Művészetszemlélete, alkotói géniusza elismertté tette.

A szegedi Hősök kapuja életművének kiemelkedő teljesítménye, remeke. Az I. világháború magyar halottairól, sebesültjeiről, vagyis az áldozatokról szól. A hangvétele, ahogy a témát megragadta, ábrázolta, páratlan volt hazánkban az 1930-as évek derekán. Hitelesen, valóság-hűen tudta a történeteket idézni! Hiszen alig kezdte el a Képzőművészeti Főiskolát, amikor kitört az I. világháború, s mert ép, egészséges, daliás fiatalember volt, egyszerre behívták frontszolgálatra. Idegen volt tőle a katonaelet, de igyekezett végig becsülettel helytállni. A becsület nála főként a bajtársiasság volt. Az első időben Galíciába vitték, ahol súlyosan megsebesült a válla: fél évig béna volt a jobb karja, ami kegyetlen dolog annak, aki festőművész akar lenni... Lassan helyrejött, de élete végéig érezte a sebesülést. Ahogy felgyógyult, máris küldték az olasz frontra. Ez még kegyetlenebb volt, mint a galíciái. A hátralévő időt ott töltötte az összeomlásig.

Mindvégig benne éltek az elszenvedett testi-lelki kínok, az emberhez méltatlan élet, a félelem. Ezt festette meg!

A szenvedés és a szörnyű, emberhez méltatlan helyzetek sorakoznak nemcsak a katonák, hanem a katonák után árván maradt gyermekek, özvegyek, anyák alakjain is, akikről nem nagyon illet akkoriban idehaza beszélni. Itt asszonyok és a magára maradt családok küszködnek, mert a férjeiket, fiaikat elvitték, elpusztították! Monumentális falfestészet ez!

Ne vakolj freskóra! A török hódoltság óta először az 1945-öt követő esztendőekben esett meg a történelmünkben, hogy a fennálló hatalom igyekezett minden olyat eltakarítani köztéréinkről, középületeinkből, ami világnézetével ellentétes volt.

A háború utáni nemzedékeknek ezért volt a szegedi Hősök kapuja is egy szürkére vakolt betonkolosszus. A falképet ugyanis cementes habarccsal fröcskölték be. Ez sokkal keményebb volt, mint az eredeti vakolat, amelyre a festmény készült. Csak a szegediek elbeszéléseiből lehetett tudni arról, hogy a cementréteg alatt Közép-Európa legnagyobb méretű kültéri falfestménye rejtőzik.

Mementő ez a kapu! Hányatott sorsa, megcsonkítása a huszadik századi magyar történelem politikai és kulturális életének tanúságtevője. A világszínvonalon helyreállított freskók a hazai restaurátorok kitűnő szakértelmét hirdetik – reméljük háborítatlanul – a jövő évszázadokban is.

Hangulatébresztő műemlék – Vízialom Velemben

Kőszeg-Hegyalja egyik ékessége, nevezetessége Velem. Csodálatos környezetben, a Kőszegi hegység délkeleti lejtőjén fekszik. A szubalpin levegőjű községben, különösen nyáron, igen élénk az üdülélet. A falu feletti zöld erdőben, a Szent Vid-hegy tetején, 568 m magasságban emelkedik a már messziről látható, XIII. századi őrtornyot is magába foglaló búcsújáró hely, a patinás Szent Vid-kápolna.

Az ódon, máig működőképes vízialom a szomszédos Kőszegszerdahely falu végénél, Velem határán található. Az országos érdeklődésre számot tartó együttes fő látványossága a több emelet magasságú, felülcsapó vízierékkel rendelkező, ódon vízialom, de – az ugyancsak 1981-ben felújított – régi molnárház, a kiállítóterem, a lakóház szintén vonzza az érdeklődőket, miként a ma is jó állapotú borospince, amelynek zsúpfődeles padlásán nyert egykor menedéket Savanyú Jóska (1845–1907), a híres bakonyi betyár a pandúroktól szorongatva.

Levéltári iratok legkorábban 1568-ban említik a malmot, mely akkor a Batthyányaké volt. Századokkal később a rohonczi Sibrik-uradalomhoz tartozott. 1828. évben az ellenőrző jelentés azt jegyzi a működő malomról, hogy „... két falu határában, egy kis patakon van.” Ez a régi malom – mely a mai helyén volt – zsúpfedélű, boronafalú épületben működött. Két vizeskerék hajtotta, és két őrlőkővel működött: az egyikkel őrltek, a másikkal daráltak.

A malmot régebben Schulter malomnak hívták (egykori tulajdonosaikról, a Felsőörről származó Schulter családban apáról fiúra szállt a molnármesterség), a környékbeliek pedig napjainkban is a legkorábbi nevén, Réti malomként emlegetik. A malmot hajtó vizeskerékre kikövezett, betonozott kis csatornán vezették a vizet, melynek mennyiségét zsilippel szabályozták. Majd amikor a malom Wohanka-féle motort is kapott, lehetővé vált a működtetése a nyári, vízhiányos, aszályos időszakban is. Ekkor már villanyvilágítással is ellátták. 1950-ben – az ország többi kismalmával együtt – államosították, de a Réti malom még 1952-ig őrlt, aztán véglegesen leállt.

A vízialom és környezete szerencsére máig olyan maradt, amilyennek az egykori molnárok építették. Kifejezi a malom táji jellegét, és őrzi a századvégi, század eleji magyar visszautóntéses malom ipartörténeti hagyományát, és alkalmas arra, hogy a látogató érdeklődők – akár csoportosan is – megtekinthessék. A malom működése az épületben – az eredeti állapotnak megfelelően – szintről szintre most is nyomon követhető.

A malmon kívül a telepen található molnárház mellett a gazdasági épületeket is felújították, ahol régi malmi gépek és eszközök láthatók (melyek bemutatása azért is indokolt, mert Vas megye olyan malomgépgyártói helyzetben volt, amelyhez legfőljebb Budapest hasonlítható), továbbá a molnárok életével kapcsolatos dokumentumok: kézialom, törőmozsár, fából készült szíjtárcsák s a kővágáshoz használt eszközök, de a velemi ásatások nyomán előkerült bronzkori őrlőkövek is. A csepregi malom céhszabályzata mellett – korabeli, régies írásmóddal – kivonat a Vas vármegyei malomtulajdonosok 1820. évi gyűlésének jegyzőkönyvéből is. A megtekintés nagy élményt ad mindenkinek.

V. RAISZ RÓZSA

főiskolai tanár

Eszterházy Károly Főiskola

Eger

Zimányi Árpád: Nyelvhasználat, nyelvváltozás

Zimányi Árpádot nemcsak a szűkebb szakma ismeri, hanem az anyanyelv ügye iránt érdeklődők szélesebb köre is, akik hallgatói a Magyar Rádió anyanyelvi műsorainak, olvasói az Édes Anyanyelvünknek és a napilapok – sajnos egyre ritkább – anyanyelvi rovatainak. Azok a hosszabb-rövidebb írások, amelyek a felsorolt fórumokon jelennek meg, alapos tárgyi anyagokkal, tárgyilagos elemzéseikkel az értékkereső, értékörző pozitív nyelvművelés példái. A szerző személyiségétől és szakmai meggyőződésétől távol áll a nyelvi megnyilatkozások megbélyegzése, a stigmatizálás.

E gyűjteményes kötet nem az ismeretterjesztő írásaiból közöl válogatást, hanem az utóbbi években megjelent nagyobb igényű és nagyobb terjedelmű tanulmányaiból. A választott cím jelzi a szerző szemléletmódját: a nyelvhasználat megítélésében nem a merev megőrző álláspontot képviseli; a nyelvi változás tényét nemcsak a múltra ismeri el, hanem tudja, s nemcsak tudja, hanem a gyakorlatban el is fogadja, hogy ami él, változik, a nyelvek alakulásában folyton jelentkeznek tendenciák, s ezt az egyes jelenségek megítélésében szem előtt kell tartani.

A kötet húsz tanulmányt tartalmaz, közülük tizenhárom 2002 és 2007 között íródott, három pedig 1990 és 2000 között.

A nyelvhasználat és nyelvi norma című „fejezet” első tanulmánya: *Az idegenszerűségek hatása nyelvi rendszerünkre*. Ma a nyelvekben az idegen hatások – külföldi kutatók megállapítása szerint is – megnövekedtek: a nyelvben is érvényesül a globalizáció. A hatásrendszer összetevőinek tudatosítása hasznos mind az idegen nyelvek oktatásában, mind a kutatásban, a nyelvelírásban. A szerző szemlélete objektív és tudományos: óv attól, hogy túlzó általánosítással a valóságosnál nagyobbnak tüntessük fel a idegen (főleg angol) hatást, s igazolja saját munkájával, hogy a szubjektív megközelítés buktatói megalapozott vizsgálatokkal kiküszöbölhetők. A példatár, amelyet bemutat és elemez, friss fejleményekből áll össze, s nemcsak a szókészletben jelentkező idegen elemeket tartalmazza, hanem minden nyelvi szinten és a nyelvhasználat több területén megjelenő anyagot is rendszerez. A kiértékelésben jellemző az eredetit jobban megközelítő ejtismód; a beszéddallamban és a hangsúlyban a műsorvezetői „diszkóstílus”; a helyesírásban a viszszaidegenítés (*Sylvia, manager*, vagy az éppen indokolatlan nagybetűsítés).

A tanulmány a legkevésbé sem készlet „harcra” az idegenszerűségek „ellen”; a cél az, hogy a beszélőnek legyen választási lehetősége az idegen és a magyar megfelelő között. Az „új magyar nyelvújítás” összetett nyelvstratégiai feladat, hosszú távú tervezést igényel.

A kötet másik kiemelkedő tanulmánya *A befejezett melléknévi igenév állítmányi szerepének szemantikája és pragmatikája* témáját fejt ki, tudomány módszertanilag megalapozottan, teljes rendszerességgel végigkísérve a nyelvi változás folyamatát, feltárva a szemantikai és pragmatikai tényezőket, amelyek előidézték a szintaktikai változást.

A konklúzió szerint változik e szerkezetre nézve is a beszélők normatudata, s ma már nem okvetlenül tükörfordítás következménye a befejezett melléknévi igenévi állítmány, sőt kis mértékű jelentéskülönbség fedezhető fel az állítmány egyéb kifejezési lehetőségeivel szemben, s ez elősegítheti a szófajváltás kiteljesedését.

Érdekes, Rácz Endre 1974-es tanulmánya óta részletesen nem vizsgált téma, hogy a jelzői szerepű melléknévi igenév folyamatos vagy befejezett alakja használandó-e az előttem szóló/szólott képviselőtársam típusú szintagmacsoportokban. Szarvas Gábor óta sokáig hibáztatták a nyelvművelők a befejezett alakot.

Zimányi Árpád nyelvhasználati felmérése, melyben 13 sajtónyelvi példát minősítettett nappali és levelező tagozatos főiskolai hallgatókkal, megmutatja, hogy a nyelvhasználat és az egyének által kinyilvánított vélemények nem egységesek: az idősebb (nem húsz év körüli) korosztály megoldásaiban felényi a befejezett alak használata, mint a fiatal hallgatókéban. – A dolgot differenciáltan mutatja be az aspektualitást, az időviszonyítást.

A *Tranzitivitás és vonzatszerkezet* című tanulmány a tárgyi és határozói vonzatok közötti összefüggéssel, átjárhatósággal: a vonzatváltás jelenségével foglalkozik. A szakirodalom eddigi eredményeinek összefoglalása után napjaink jellegzetes változásait elemzi a szerző; ilyenek a *kommunikál* tárgyassá válása, az igekötő nélküli alakok igekötőssé s ezáltal tárgyassá válása (*leelnökl* az *ülést*) – egyébként ez is szerkezetvegyülés lehet: *levezeti az ülést / elnököl az ülésen*. A sajtónyelvben az elmaradó vonzatok jelenségét (*az elnök aláír, a polgármester cáfol*) mutatja be. A vonzatvesztés szaknyelvi jelenség is: *a 26 hetes koraszülött túlél* ('életben marad'). A változások, szerkezetvegyülések részletes bemutatása után a tanulság: természetes nyelvi változásról van szó.

Fontos – és nyelvi változásokat előidéző – jelenség a hiperkorrekció; ennek tipológiáját alkotja meg Zimányi Árpád következő tanulmányában, felvázolja az okokat, a bizonytalanságot a változatok megítélésében, a stigmatizációtól való félelmet. A jelenség minden nyelvi szinten előfordul. A nyelvművelők az iskolai figyelmeztetéseknek tulajdonítják elterjedését, a tanulmányból azonban megtudjuk, hogy a nyelvelméletes kortól ismerünk hiperkorrekciós jelenségeket.

A főmondat egészére vonatkozó ami kötőszós típusal foglalkozik *A mellérendelő értékű alárendeltek kötőszóhasználatáról* című írás. Az ilyen mondatokban utalószó nincs, és nem is egészíthető ki azzal. Ez a mondat szerkezet sokszor fordításból ered, az angol hatás erősíti elterjedését. Itt is fellép a hiperkorrekció jelensége: amely kötőszóval való kapcsolás ami helyett. Ez az amely magasabb presztízsének tulajdonítható. A szerző szerint a fordító- és tolmácsolásban érdemes felhívni a hallgatók figyelmét a jelenségre.

Érdekes változás mai nyelvhasználatunkban, hogy angol hatásra latinizmusok jelennek meg. A szóhasználat – melynek típusait az erről szóló tanulmány részletesen elemzi – nem a latin műveltség újraéledését, hanem „rejtett anglicizmusokat” jelent a szerző szerint. Okai: társadalmi, gazdasági, kulturális folyamatok, viselkedési, kommunikációs divatok, minták, panelek.

Időszerű a ritkább szóalkotásmódok közül a kontamináció, a rövidülés-csonkulás, a népetimológia újabb jelenségeinek bemutatása. Ehhez tematikailag részben kapcsolódik az SMS-szövegeknek mint „új műfajnak” elemzése, bár ez nem korlátozódik szóalkotásra-szóhasználatra, hanem mondat-, sőt szövegtani szempontokra is kiterjed. Az idegenszerűségek itt megjelenő változatainak elemzésében nem kizárólag a szóhasználat érdeklé a szerzőt, „mélyebb rétegekig” hatol, több nyelvi rétegre is. Felhívja a figyelmet a szubjektív megközelítés buktatóira.

A *kötet módszertani tárgyú írásai* az eddig ismertetett tanulmányokhoz hasonlóan elméletileg megalapozottak és gyakorlatilag kitűnően hasznosíthatók. A *Nyelvi tervezés, nyelvi norma az anyanyelvi nevelésben* címűben előrebocsátja a szerző, hogy azért kell a kérdéskörrel foglalkozni, mert az alkalmazott nyelvészet elméletének és gyakorlatának meg kell mutatkoznia az iskolai munkában is. A nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelvstratégia összetettebb tevékenység a hagyományos nyelvművelésnél, s ez szemléleti, módszerbeli megújulást kíván az iskolától. Az oktatási dokumentumok az iskolai oktatás minden szintjén előírják a nyelvi norma, a nyelvművelés tanítását (ilyenek a kerettantervek, a kétszintes érettségi dokumentumai, a

bölcsész képzési követelmények). A tananyag bővülő, mégis mozaikszerű. Kívánatos volna időszerű, friss, életszerű példákat hozni, ehhez a tanár intenzívebb önképzése szükséges. Ismerjék meg a diákok a nyelvi normát, a sztenderdet, a nyelvváltozatokat és nyelvi rétegeket, a különféle kommunikációs helyzetekben fellépő igényszinteket az elvont nyelvi anyag életre keltése, gyakorlati hasznosítás útján. Érdekes eredményt hozó felmérést is tartalmaz a dolgozat: az egi főiskola kommunikáció szakos hallgatói válaszoltak arra a kérdésre, hogy megszégyenítették-e őket iskolai tanulmányaik során valamilyen nyelvhasználati sajátosságuk kifogásolásával, illetve kerültek-e nyelvhasználatuk miatt hátrányos helyzetbe. A fiatalok szerint a magyartanár nem, más szakosok viszont türelmetlenek nyelvi kérdésekben, jóllehet kifogásaik sokszor megalapozatlanok.

Érdeemes idézni a tanulmány következő megállapításait: „A nyelvi normához való igazodás teljes egészében beilleszkedik a nevelési folyamat egészébe. Az utóbbi lényege éppen az, hogy az egyén szocializációját segítse, azaz megmutassa a társadalmi normák követését viselkedésben, kommunikációban és szűkebben tekintve: nyelvileg. Minták és eszmények nélkül nevelni, tanítani – gondoljunk csak az irodalomra – igencsak kétséges. A nyelvi műveltség az általános műveltség része és a szakmai műveltség alapfeltétele. Társadalmi beilleszkedésünk, elfogadásunk és elfogadottságunk igen nagymértékben függ nyelvi, kommunikációs kultúránktól”. (105. l.)

A nyelvtörténeti elemeknek az anyanyelvi nevelésben való fontosságát több téma indokolja. A rendszerváltást követő években több áltudományos, álhazafias kiadvány jelent meg a nyelvrokonság kérdéséről; ez megzavarja a tájékozatlan ifjúságot. A változó nyelv, a dinamikus szinkronia tudatosításán túl a nyelvtörténeti tények egyes elemeinek ismerete (a múlt idő kifejezésének korábbi rendszere, az ikes igék problematikája stb.) segíti mai nyelvünk grammatikájának megértését, sőt az irodalmi művek elemzését.

Sokszempontú kérdésrendszer és alapos értékelés a helyesírás-tanításnak gondjairól szóló tanulmány. A rendszerszemléletű helyesírás-tanítás hiányosságai, téves nézetek („A helyesírás folyton változik”), álszabályok, babonák; iskolán kívül pedig állandóan látott hibás feliratok, indokolatlan nagybetűs írás stb. károsan hatnak.

A kötet utolsó tematikai csoportja *sajtónyelvi anyagok korszerű, tudományos vizsgálatát* tartalmazza. Napilapok szövegeinek mondatszerkezeti sajátosságait elemzi Deme László ismert mutatóinak alkalmazásával. Statisztikai módszerrel jellemzi bulvárlapok cikkeinek címadását és szóhasználatát; megállapítja, hogy a cikkek szövegében kevesebb a szleng, a túlzás, a szenzációhajhászás, mint a címlapok figyelemfelhívó cikkeiben.

A nyelvhasználat és nyelvi rendszer című fejezetben közölte Zimányi Árpád rövid, adatokat összefoglaló írását: Nyelvművelésünk a számok tükrében. Ebből kiviláglik, hogy az 1970 és 1985 között a sajtóban közölt nyelvművelő cikkeknek csak mintegy felét teszik ki a nyelvhasználati, szűkebb értelemben vett nyelvművelő témájú cikkek; az írások másik fele olyan nyelvi ismeretterjesztés, amely távol áll attól, hogy beleavatkozzék nyelvünk életébe: szól nyelvünk helyzetéről a világban, az idegennyelv-oktatásról, a magyarról mint idegen nyelvről, arról, hogy lesz-e egységes világnyelv stb. A szerzők kiváló, elismert szakemberek; ez hitelesíti az írásokat, biztosítéka minőségüknek.

Összefoglalásul megállapíthatjuk; hogy Zimányi Árpád ismert kötet gazdag, hiteles, és újdonságaival – friss nyelvi anyagával – is érdeklődést kelt, tanulmányai szakirodalmi-tudománytörténeti és tudomány módszertani megalapozásúak. Emellett vagy éppen ezért rugalmas szemlélet jellemzi az írásokat. A témák megválasztása időszerű, a szerző problémaérzékenységről tanúskodik. A kötet valós új eredményekkel gazdagítja a mai magyar nyelvi változásokról, azok tendenciáiról való tudásunkat, megjelenése tehát mindenképpen nagy nyereség.

Pandora Könyvek. 4. kötet. Líceum Kiadó. Eger. 2006. 210 lap.

Farkas Mária–Lanteri Edina: A sokszínű olasz nyelv

Alapvetően két fő okot tudnék megnevezni, miért ajánlok egy könyvet tanár kollégáimnak a *Módszertani Közleményekben*. Az egyik, ha tanári munkájukhoz találnak benne hasznosítható anyagokat, a másik pedig, ha szakmai fejlődésüket segíti elő. A sokszínű olasz nyelv című könyv azon munkák sorába tartozik, amelyek egyszerre tesznek eleget mindkét feltételnek.

A könyv két, tematikailag jól elkülönülő részre tagolódik, s ez már a tartalomjegyzék alapján is világossá válik. Farkas Mária munkája, *A határozós szó szerkezetek*, amely a könyv 94. oldaláig terjed, s ahogy a címből is világosan kiderül, a határozós szerkezetekkel foglalkozik; Lanteri Edina tanulmánya pedig a (95. oldaltól a 241. oldalig) *A ligur dialektus egy szociolingvisztikai kutatás tükrében* címen ad áttekintést egy izgalmas nyelvhasználati kérdéskörrel.

A Farkas Mária által írt fejezetet megismerve, kétségünk sem lehet afelől, hogy munkájában igényes, módszertanilag igen képzett tanár mutatja be a határozók két nagy csoportjával, a helyféle és az időféle határozókkal alkotott szó szerkezeteket. A feldolgozás metodikája következetesen kontrasztív szemléletű, azaz nemcsak megismerteti az érdeklődőt a nyelvi kifejezőeszközök számtalan lehetőségével az olasz nyelvben, hanem mindezt rendszerezve veti egybe a magyar nyelv kínálta eszköztárral. Bevezetőjében a szerző (9. oldal) világos, pontos megfogalmazással igazítja el az olvasót abban, mit várhat a munkától, azaz a szerző milyen célt, célokat tűzött ki maga elé: „Ez a kontrasztív munka a hely- és időhatározók nyelvi kifejezőeszközait vizsgálja a magyar és az olasz nyelv vonatkozásában. Érdeklődésünk középpontjában tehát az állt, hogy megállapítsuk:

1) milyen arányú a megfelelés a két nyelv szemantikai rendszerében és a kifejezőeszközök tekintetében,

2) milyen arányú a megfelelés, illetve a meg nem felelés a két nyelv rendszerében a nyelvhasználatban,

3) a két nyelv nyelvtudományában a felfogások közös nevezőre hozása.”

Nyelvtanárok számára különösen az első két kérdésre adott válaszok jelentenek segítséget a mindennapi tanítási gyakorlatban. A válaszkeresésnek külön értéke, hogy „élő” nyelvhasználatból vett példaanyagon (publicisztikai és irodalmi szövegeken) követhetjük végig az összefüggéseket: az egymás mellett megadott magyar és olasz mondatok a rendszerezésből kiolvasható tanulságokon túl remek példatárként is szolgálnak a nyelvet oktató tanárnak (és tanítványnak). Didaktikailag is telitalálat a szerző részéről, hogy egy-egy tematikus rész után értékelő összefoglalással zár, így jól érvényesül a példasor és az értékelés egymást erősítő hatása, és még nagyobb az esélye annak, hogy jobban kapcsolódjanak, elmélyüljenek az elméleti és gyakorlati ismeretek az olvasóban. Jó ötlet továbbá az is, hogy a példasorokat a magyar határozórendszerre érvényes irányhármasság logikáját követve rendezi el a szerző. Ez egyaránt nagy segítség a nyelvet tanító és a nyelvet tanuló számára. A tanulmány használhatóságának bizonyítására álljon itt röviden az Időféle határozók rész címszerű bemutatása:

„II. Időféle határozók

Az időhatározós szó szerkezetek

1. A cselekvés, törtézés, létezés időpontjának meghatározása
2. Előidejűségeket kifejező határozós szintagmák
3. Utóidejűséget kifejező határozós szintagmák

4. A cselekvés, történes, létezés kezdő időpontjának meghatározása
5. A cselekvés, történes, létezés időbeli végpontjának meghatározása
6. A cselekvés, történes, létezés időtartamának meghatározása
7. Distributívusi jelentésármialatú időhatározók
8. A számhatározó”

A címszerű felsorolásból látható, hogy mind olyan ismeret, amelyre gyakran van szükség a beszélőnek a mindennapi nyelvhasználatban, és ugyancsak fontosak a példákhoz társítható helyesírási tudnivalók is.

A határozók rendszerezése, példatípusai és kontrasztív vizsgálata „sokszínűségének” bemutatása után térünk rá a könyv másik nagy fejezetére, amely Lanteri Edina munkája, és *A ligur dialektus egy szociolingvisztikai kutatás tükrében* címet viseli. Az ajánló itt – olvasóira gondolva – szempontot vált: ez az érdekesítő (bár nem olvasmányos) fejezet elsősorban szakmai tájékozottságunkat bővíti, azaz nem közvetlenül, hanem közvetve felhasználható ismeretanyagot nyújt a tanár számára. Mai világunkban, amikor a nagy ’globális tégelybe való beolvadástól’ félnek a nemzetek, különösen fontossá vált nyelvi értékeink föltérképezése és megőrzése. De ugyanígy kell gondolkodnunk akár csak egy dialektus megőrzéséről is, és persze tudnunk kell azt is, hogy milyen módon van esélyünk továbbadni egy-egy nyelvjárás nyelvi-nyelvhasználati értékeit. Aki nem sajnálja a fáradságot, és ’mögé néz’ a statisztikai adatoknak, nagyon sok értékes összefüggést ismerhet meg. De nemcsak egy nyelvjárásról, annak megőrzéséről szerzett ismeretekkel gazdagodik. Értéke a tanulmánynak az is, hogy szerzője gondosan fölépített elméleti keretben mutatja be kutatását, és arra is figyel, hogy munkáját összekapcsolja hasonló kérdésekkel foglalkozó más kutatásokkal is. (Például Kollár Andreának a JATEPress kiadásában 2006-ban megjelent *Sauris/Zahre. Nyelvpolitika és nyelvi jogok Olaszországban egy többnyelvű közösség tükrében* című könyvével, amelyről olvasóink ugyancsak a Módszertani Közlemények Szemle rovatában olvashattak ismertetést. Kollár Andrea is az SZTE Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszékének oktatója, mint ahogyan a jelen könyv szerzői is.)

Azok a korrelációs összefüggések, amelyeket a szerző statisztikai vizsgálatai föltárnak, mind-mind hasznos ismeretek az olvasó számára, hiszen napjaink tudományai közül az egyik legösszetettebb terület a szociolingvisztika, amely a társadalom nyelvhasználati kérdéseit kutatja. De miért lehet fontos (az érdekességen túl) tudnunk arról, hogy Genovában vagy Impériában melyek a vizsgált dialektus elsajátításának föbb forrásai, melyek a nyelvhasználat fontosabb színterei; hogyan befolyásolják a kognitív folyamatok, illetőleg az emocionális reakciók a dialektus használatát stb.? Bizonyos vagyok benne, hogy a kérdésekre a válaszok mindenkiben megfogalmazódnak, mire végigolvassa a kutatásról készült fejezetet. Olyan általánosítható megállapításokban összegződnek a részletekből leszűrhető tanulságok, mint a lakóhelynek (a dialektust is!) megtartó ereje; a családban, a barátok körében használt nyelv(változat) összetartó szerepe; a nyelv által a hagyományok megőrzésének és ápolásának igénye; és mindezek együttes ’hozadéka’, az, hogy kevésbé válik talajvesztetté az ember ebben a mai ’formát nem tartó’ globális világban. [Mert Radnóti Miklós versmondatának mai világunkban is van aktualitása: „A valóság, mint megrepedt cserép, / nem tart már formát és csak arra vár, / hogy szétdobhassa rossz szilánkjait.” (Ó, régi börtönök)] A statisztikai adatokból és a lényegre törő következtetésekből kibontakozó összefüggéseket azután érdemes és kívánatos is tanítványainknak (életkoruknak megfelelően) továbbadnunk.

Aki végigolvassa a két tanulmányt, bizonyosan egyet fog érteni az ajánlóval: nemcsak az olasz nyelv sokszínű, hanem azok az ismeretek is, amelyeket ebből a tartalmas könyvből megismerhetünk, illetőleg leszűrhetünk.

SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2007.

Cs. Jónás Erzsébet: Kettős portré villanófényben. Ratkó József Viszockij-fordításainak elemzése

A szlavisztikai (orosz nyelvi) képzés oktatási segédanyaga – olvassuk a belső címlap hátlján. Ez mintegy a külső funkciójára utal. De többfelé ágazó tartalmat is lelünk benne, mert segíteni hivatott a felsőfokú oktatás sokféle belső igényét.

A címbe emelt költők feszes kor-társak, s a „megalázottak és megszorítottak” sorsdalnokai voltak. A nyíregyházi professzorasszony két közel fekvő jubileumpár kapcsán veti össze az orosz poeta nyolc versét a magyarnak a fordításaival, sőt helyenként és teljesen indokoltan a R.J. saját verseivel is. A 2000 és 2007 között készült tanulmányok így, egy fedél alatt, egymásba kulcsolódva a szintézis új minőségét érik el, s beleágyazódnak a szerző immár több mint három évtizedes fordítás-stilisztikai kutatásaiba.

A tény, hogy a Nyírség költője vállalkozott elsőként Viszockij magyar nyelvű megszólaltatására, külsősége ellenére is talán a legnyomatékosabb érvek egyike belső affinitásukra (párhuzamos, tragikusan önpusztító sorsok, amit a borítón egymáshoz „lábbal”, kártyaszerűen ábrázolt portréik is sugallnak). E fordítások ugyanakkor Ratkó költői örökségének is szerves részét képezik. A szerző szavaival, „a gondolati asszociációk nyelvi megvalósulásai mindkét költőnél a szabadságvágy be nem teljesülésének következményeként a modern rejtőzködésnek saját korukra jellemző paradigmáit teremtik meg”.

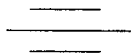
Mindez hat tömör fejezetben bontakozik ki. A hermeneutika, a befogadásesztétika és a szemiotika gazdag eszköztára (köztük szellemes szemléltető ábrák, diagramok és matematikai formulák) segítik kimutatni a tárgyalt kilenc költeményben mindazt, amire a két költő magyar kutatói közül (talán mindeddig nem véletlen, hogy) senki nem vállalkozott. Példaként kínálkozik akárcsak a két „kiállítási levél” kapcsán a mentalitás és világlátás, vagy a *Tizenhét évemig...*-ben a férfi-nő viszonyrendszer interpretációja a nyelvhasználat aspektusában, jelesen a fokozás/visszafogás mértékében. A *Lírai dal* pedig arra példa, hogy mindketten belerajzolják a nyelvi világba saját énképüket.

A könyv második, kisebb felét kitevő Mellékletekben a „nyersanyag” tárolódik: a tárgyalt költemények mindhárom létformája (eredeti, szó szerinti fordítás, Ratkó magyarítása). Hozzájuk csatlakozik, mintegy „ráadásként” még a Dudás Sándor interpretálta első vers és a nyolcadik, Cs. J. E.-től átültetve.

A könyvet a két költő bio-bibliográfiája zárja.

Orosz fordításban nyomban a nemzetközi Viszockij-irodalom élvonalában jegyezhetnék.

Krúdy Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2008. 149 p.

TÁMOGATÓINK:

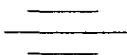

Oktatási
Minisztérium

Nemzeti Kutatási és
Technológiai Hivatal

Oktatásért Közalapítvány

Kiadja a Módszertani Közlemények Baráti Társasága
A kiadásért felel: *Dr. Siposné dr. Kedves Éva*
Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Telefon: 62/546-346
Szerkesztőség: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.
E-mail cím: tedit@jgytf.u-szeged.hu
Évente 5 alkalommal jelenik meg. Évi előfizetés díja: 1500 Ft.
A címlapot tervezte: *Fischer Ernő*
Megjelent: 1700 példányban
Juhász Nyomda Kft. Szeged
Felelős vezető: *Juhász Péter* ügyvezető
ISSN 1219-0608

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KÖNYVTÁRÁNAK EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Óraleírások és elemzések, 1967.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Németh István)
2. A pedagógusképző az „Olvasó népért”, 1969.
(Előszó: Fischer Ernő – Szerkesztő: Németh István)
3. Hazaszeretetre való nevelés, 1970.
(Előszó: Drien Károly – Szerkesztő: Németh István)
4. Petőfi az iskolában, 1972.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Hegedűs András, Miklósvári Sándor)
5. A korszerű matematikatanítás néhány témaköre az általános iskolában, 1974.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
6. Kunstár Jánosné: Feladatgyűjtemény az általános iskolai ideiglenes matematika tantervhez, 1977.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
7. Az osztályközösség megismerése, 1981.
(Előszó: Gácsér József – Szerkesztő: Gácsér József)
8. Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában, 1982.
(Előszó: Hanga Mária – Szerkesztő: Fülöp Károly, Lengyel Zsolt)
9. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola, 1985.
(Előszó: Dobcsányi Ferenc – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
10. Mágoriné Huhn Ágnes–Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában, 1986.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
11. R. Molnár Emma–Vass László: Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához, 1989.
(Előszó: R. Molnár Emma – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)

*

A Módszertani Közlemények Kiadóhivatala tájékoztatásul közli, hogy könyvsorozatunk 11. kötete még kapható, ára 450 Ft. 10 példányos megrendelés esetén további 25%-os árkedvezményt biztosítunk mindaddig, amíg a készlet tart. Közöljük azt is, hogy a Módszertani Közlemények régebbi számai is megvásárolhatóak!

A megrendeléseket postai levelezőlapon a következő címre kérnénk: *Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hattyas sor 10.*

Web cím: <http://www.jgypk.u-szeged.hu/modszertan>